

Kalendár 2008 v predaji za 150 Sk. Polovica pre predajcu.

NOTA BEDE

77

NOVEMBER '07

KUPUJTE IBA OD PREDAJCU S PREUKAZOM

30Sk
POLOVICA
PRE PREDAJCU

sLOVEnské
eSo 20 - 21

VIKI RÁKOVÁ
SA PREŠTAHUJE

Hľadám chatku pre rodinu

Babička

Petra je tridsaťdeväťročná babička. Na to, že detičky, ktoré vozí v kočíku, sú jej vnúčatá, však nevyzerá ani náhodou. Jej veľkým snom je, aby mohla bývať pod jednou strechou so svojou dcérou a vnúčatami.

Dcéra sa poponáhľala a umožnila Petre vychutnať si úlohu starej mamy v mladom veku. Kiež by sa jej pošťastilo zohnať nejaké lepšie ubytovanie. Rada by bola so svojimi najbližšími a pomohla im. Takto nie je spokojná. Kým ona býva s priateľom v chatke, ku ktorej sa nedá prísť s kočíkom, jej dcéra s manželom býva u svokrovcov. „Nemá sa tam dobre. Nemôže nikomu rozkázať, aby tam nefajčil aspoň pred deťmi. Aby bral ohľad. Majú problémy. Je tam dusno, alkohol a hádky,“ postávaže si popri kočikovaní. „Snažím sa pomôcť, ak vládzem. Robím to najmä pre Maroška a Luboška. Často ich mám u seba. Snažím sa im pomôcť aj finančne.“

Aj o strechu nad hlavou prišla s dcérou spoločne, keď ich bývalý muž vyhnal na ulicu. „Našiel si druhú a mňa obral o všetko. Je to už desať rokov. Vybabral so mnou.“

Dcéra s matkou bývala chvíľu na ulici, na ubytovni, potom v stane... „Chvíľu sme strávili aj v podnájme. Snažili sme sa byť, kde sa len dalo. Dcéra si potom našla priateľa a otehotnela. Vzhľadom na to, aký má život, to nezvláda. Musím jej pomôcť.“ Všetko stojí peniaze. Dcérina materská nie je ani na prežitie. Petra okrem predaja Nota bene chodíva aj brigádnicky upratovať byty. Zo sociálnych dávok by nevyšla a nemohla by si vychutnávať svoje vnúčatá. Na ulici je život ťažký. A nájsť si zamestnanie rovno z ulice ešte ťažšie. „Chvíľu som aj pila. Dúfam, že už som z toho definitívne vonku. Nie som na alkohole závislá.“

Okrem dcéry potrebuje k spokojnosti Petra aj psa ku svojej chatke. Bez neho by sa na odľahlom mieste bála.

TEXT A FOTO: DAGMAR CANISOVÁ

Petra prišla do Bratislavy z Karvinej.

ČO MALA PETRA PRI SEBE?

1

2

7

Tabak v škatulke od cukríkov, baterka, peňaženka s fotografiou brata, mobil, dojčenská výživa, fľaška a termoska s čajom pre malého.

3

6

4

5

Malý Luboško je babičkin miláčik.

10 – 11 Téma

Profesionálna mama

Čo asi cíti dieťa, ktoré nechcú vlastní rodičia? Určite to v jeho dušičke silno rezonuje, a pocit nespravodlivosti raz musí vyplávať na povrch. „Raz sme robili cvičenie zamerané na to, ako by sme sa cítili, keby nám niekto odstrihol pomyselné nitky k domovu, rodine...“

12 – 13 Do tucta

Krotiteľka „vlkov“

Dennodenne vidí a počúva veci, ktoré nelahodia očiam ani ušiam. Je totiž obklopená deťmi, ktoré „zvlčili“ - sú agresívne, slovom, nezmesťia sa do kože, a sú príliš svojské, aby zapadali do učebných osnov.

14 – 15 Reportáž

Poctivá spodkárčina!

Z poľnohospodárskeho inžiniera sa stal „zachovateľ“ tradičného obuvníckeho remesla. Hovorí, že je to už úchylka. Vždy ako prvé pozrie človeku na nohy, v čom sú „zabalené“. Poteší ho pohľad na kúsky, pri ktorých z dialky cítiť kvalitnú kožu...

17 Za hranicou

Lev proti kohútovi

V túto jeseň sú bruselské balkóny a okná vyzdobené čierno-žltou-červenou trikolórou. Belgické zástavy visia všade. Asi preto, že Flámi mávajú svojou zástavou - čierny lev na žltom podklade. Iba Valóni sa do súboja vlajok nepúšťajú.

20 – 21 História

Slovenské eso

Pred pár týždňami zomrel vo veku 88 rokov legendárny slovenský stíhač pilot Ján Režňák. Vo svetových tabuľkách stíhačov 2. svetovej vojny ho zaradili na 74. miesto. Celý život sa mu viac uznania ako doma dostalo v zahraničí.

28 – 30 Pútnik

Raj ‚hipíkov‘

„Kedysi to tu bolo skvelé miesto,“ zamyslí sa stály obyvateľ preslávenej Christianie Dany. „Človek si mohol robiť, čo chcel. Teraz máme každú chvíľu policajné razie a ak u teba nájdú toto,“ poklepe po hnedej kocke hašiša, „musíš zaplatiť pokutu, alebo ťa zavrú.“

FOTO NA OBÁLKE: DAGMAR CANISOVÁ

Kódex predajcu časopisu

NOTABENE

1. Predajca musí nosiť preukaz so svojim registračným číslom a fotografiou pri predaji na viditeľnom mieste.
2. Predajca nesmie časopis predávať inde ako na mieste, ktoré má pridelené a uvedené na svojom preukaze.
3. Predajca nesmie byť pri predaji časopisu pod vplyvom alkoholu či iných omamných látok.
4. Predajca nesmie v styku s verejnou a s ostatnými predajcami používať vulgárne výrazy, nadávky a rasistické, sexistické a iné spoločensky neprípustné výrazy.
5. Predajca nesmie pri predaji časopisu obťažovať okoloidúcich, zdržiavať ich proti ich vôli.
6. Predajca, ak má na sebe preukaz predajcu, nesmie žobrať, alebo iným nepovoleným spôsobom získavať od ľudí peniaze.
7. Predajca nesmie slovne, či fyzicky napádať iného predajcu, aby opustil svoje predajné miesto.
8. Predajca nesmie predávať časopis na súkromnom priestore (ak na to nemá povolenie vlastníka).
9. Predajca nesmie páchať kriminálnu činnosť alebo takejto činnosti pomáhať, zvlášť ak je označený preukazom predajcu, alebo ak má so sebou časopisy.
10. Predajca nesmie predávať časopisy neregistrovaným alebo vylúčeným predajcom.
11. Predajca nesmie nesprávne vydávať z finančnej čiastky prijatej od kupujúceho.
12. Predajca nesmie od kupujúceho požadovať sumu inú, ako je oficiálna cena časopisu.

EDITORIÁL

Ako dopadla kampaň

V septembrovom čísle *Nota bene* sme to riskli s kontroverznou kampaňou, ktorá pozostávala z nápisu na titulke „Nekupujte *Nota bene* od čiernych predajcov“ a z článku vo vnútri časopisu. Kampaň vzbudila rôzne reakcie a mnohé stažili život niektorým predajcom. „Najprv som si myslela, že končíte s *Nota bene* a upozorňujete ľudí, aby ho už nekupovali,“ priznáva sa jedna čitateľka. Ďalší čitateľ sa domnieval, že je to špeciálne nepredajné číslo, ktoré má dostať zadarmo. „Neprekáža mi, ak niekto predáva *Nota bene* načierno,“ konštatuje iný čitateľ. Naopak, druhá čitateľka sa vďaka kampani rozhodla: „Nedávno ma otravoval opitý predajca. Najskôr som mala strašnú chuť vás hneď o tom informovať, ale zlosť mi prešla

a nenapísala som. Teraz som si uvedomila závažnosť tejto situácie a nabudúce sa určite ozvem.“

Niekomu sa mohol zdať nevhodný termín „čierni“ predajcovia, ktorý sme v kampani použili. Mali sme na mysli neregistrovaných alebo vylúčených predajcov, ktorí porušujú pravidlá predaja, teda predávajú „načierno“. Ospravedlňujeme sa všetkým, ktorí to pochopili ako narážku na farbu pleti. Pravdou je, že práve mnoho predajcov inej ako bielej farby pleti ide príjemným a slušným vystupovaním príkladom ostatným predajcom. Sme veľmi hrdí, že ich máme medzi nami.

Kampaň bola jednou z reakcií na problémy, s ktorými za nami prichádzajú predajcovia v súvislosti s predajom. Pozitívnym výsledkom bolo viac spätných väzieb na našich predajcov od vás, čitateľov. Aj vďaka tomu môžeme pracovať s konkrétnymi predajcami na ich predajnej technike. Tiež nám pomáhajú znížiť počet chronických porušovateľov pravidiel, ktorí dokážu odraďiť od kúpy časopisu raz a navždy mnohých čitateľov. Za to vám ďakujeme nielen my, ale hlavne poctiví predajcovia *Nota bene*, ktorým záleží na ich dobrom mene. Sme vďační všetkým predajcom a čitateľom, ktorí investujú svoj čas a energiu, aby sme pomáhali lepšie. Kto chce pomôcť viac, ďalšie informácie, napríklad kam poslať spätné väzby na predajcov alebo príklady preukazov *Nota bene* v jednotlivých mestách, nájde na www.notabene.sk – Ako pomôcť.

SANDRA TORDOVÁ, OZ PROTI PRÚDU

HLAVNÍ PODPOROVATELIA PROJEKTU NOTA BENE:

VZDELÁVACIA NADÁCIA JANA HUSA
JAN HUS EDUCATIONAL FOUNDATION

www.street-papers.org

Kalendár na rok 2008

Odraž Boha často hľadáme niekde mimo nás. Svet by bol krajším miestom, keby sme ho hľadali v ľuďoch okolo seba.

Kalendár na rok 2008 tvorí dvanásť umeleckých fotografií našich predajcov – bezdomovcov. Tentoraz trochu inak ako ich poznáte. V podobách dávnych božstiev a nebeských bytostí z celých dejín ľudstva, od najstarších civilizácií až po kresťanstvo. Prečo takéto zvláštne spojenie?

Asi žiadna sociálna skupina nečelí toľkým predsudkom a opovrhnutiu ako bezdomovci. Pre mnohých sú len spodina a asociáli... Akoby spolu s domovom stratili aj nárok na našu úctu a rešpekt. Extrémnym prejavom tohto odludštenia sú brutálne útoky na bezbranných a bezvládných bezdomovcov, často končiace smrťou. Spojením protikladov, na jednej strane uctievaného (božstva) a na druhej toho opovrhovaného (bezdomovca) do jednej bytosti chceme ľudí inšpirovať k hľadaniu dobra a toho vzácneho v každej ľudskej bytosti. Aj tam, kde je na prvý pohľad neviditeľné. Súčasťou kalendára sú zamyslenia na témy prinášané božstvami, približujúce problémy a každodenný život bezdomovcov.

Náš kalendár sme vytvárali s hlbokým rešpektom ku kresťanským hodnotám. Nebolo naším cieľom vzbudiť polemiku o hľadaní toho správneho náboženstva. Stráviť pár hodín v koži starých božstiev (ako napríklad rozmarného rímskeho boha vína - Bakcha) bolo pre našich predajcov nezabudnuteľným zážitkom a pre nás prostriedkom, ako povedať: Tak ako nás naše chyby nerobia nehodnými Božej lásky, všetky ľudské bytosti, bez ohľadu na to, koľko chýb v živote robia, si zaslúžia úctu a rešpekt aj od nás, ľudí.

Nenavádzame nikoho, aby videl bezdomovcov ako nadpozemské bytosti, ktorým sa treba klaňať. Navádzame vás, aby ste tento kalendár brali ako malé cvičenie, ako vidieť v človeku, ktorého momentálnym domovom je kanál, budúceho skvelého manžela, otca, či výborného vodiča MHD. Aby sme videli to neviditeľné. To, čím sa môžu stať, ale aj to, čím mnohí z nich už dávno sú. Ľuďmi, čo siahli na svoje dno, čelili svojej malosti a v pokore môžu byť učiteľmi mnohým z nás. Veríme, že kalendár vám prinesie takú radosť ako nám, keď sme ho vytvárali.

SANDRA TORDOVÁ, OZ PROTI PRÚDU

Sú tí, čo spávajú pod holým nebom „nebešťania“?

Unikátny kalendár 2008

Predajcovia Nota bene v role nebeských bytostí a božstiev.

KÚPTE UŽ DNES U SVOJHO PREDAJCU.

Cena: 150 Sk (polovica pre predajcu).

Obraz Boha často hľadáme niekde mimo nás.

Svet by bol krajším miestom, keby sme ho hľadali v ľuďoch okolo seba.

Peter, Lúbia a jej synček Marcelko ako Svätá rodina.

„Veru, hovorím vám: Čokoľvek ste urobili jednému z týchto mojich najmenších bratrov, mne ste urobili.“
(Evanjelium podľa Matúša)

DECEMBER

1	Edmund	2	Bibiána	3	Oldrich	4	Barbora/ Barbara	5	Oto	6	Mikuláš	7	Ambróz
8	Marína	9	Izabela	10	Radúz	11	Hilda	12	Otília	13	Lucia	14	Branislava/ Bronislava
15	Ivica	16	Albína	17	Kornélia	18	Sláva/ Slávka	19	Judita	20	Dagmara	21	Bohdan
22	Adela	23	Nadežda	24	Štedrý deň Adam a Eva	25	1. sviatok vianočný	26	2. sviatok vianočný Štefan	27	Filoména	28	Ivana/ Ivona
29	Milada	30	Dávid	31	Silvester								

Viete, že ak na ulici strávite jeden rok, na návrat späť potrebujete tri roky? Toľko podľa výskumov trvá, kým si vyriešite svoje problémy. Najťažšou úlohou je uveriť, že Váš život môže byť iný, lepší, a že vy sami ho dokážete zmeniť. V Nota bene veríme, že všetci si zaslúžime druhú šancu.

Letiská všade tam, kde treba

Pripútajte sa!

Letový simulátor, perfektná počítačová hračka spoločnosti Microsoft, umožňuje počítačové lety na vyše 24 tisíc letísk. Americké zdroje hovoria o vyše 19 500 letiskách iba v USA. Koľko ich je, sotvako poráta. Často ide totiž len o malé neupravené alebo provízorne pristávacie plochy pre príležitostné lety. Od severného po južný pól.

V blízkosti severného pólu pristávajú vrtuľníky so zásobami pre vedecké stanice. V Antarktíde na letisku Patriot Hill na ľadovej pristávacej ploche hladkej ako sklo pristávajú ruské nákladné iljušiny v službách americkej cestovnej kancelárie. Vozia turistov, ktorí chcú zažiť pár dní v treskúcej zime. V štyridsaťstupňovej zime na letisku klzkom ako hokejový štadión čakajú pri iljušine dvadsaťmiestne lietadlá na lyžiach, ktoré v hre na moderných polárnikov návštevníkov odvezú až na úpätie Mount Vinson. Štrnásťdňový zájazd stojí 30-tisíc dolárov.

Na spiatočnej ceste do batožinového priestoru ukladajú aj plastové vrecia s obalmi z potravín, ktoré turisti spotrebovali a dokonca aj zmrznuté fekálie, lebo také prísne sú ekologické podmienky pre pobyt.

Hore kopcom, dolu kopcom

Antarktické pristávacie plochy sú iba provízorne, nevyhovujúce pre pravidelnú dopravu. Na opačnej strane zemegule je najsevernejším letiskom pre pravidelné lety Longyearbyen na 78. rovnobežke na súostroví Špicbergy, na polceste medzi

severnou Európou a severným pólom. Lietadlá tam vozia nórske i ruských baníkov, vedcov a čoraz viac aj turistov. Na 2300 metrov dlhej dráhe sú vari každý meter vyvrtané hlboké diery cez asfaltobetón do podložja a personál letiska pravidelne meria teplotu pod dráhou. Letisko je totiž na večne zmrznutej pôde a ak by sa počas polárneho leta čierna dráha začala zohrievať, personál ju musí natierať bielou farbou, odrážajúcou slnečné lúče. Najvyššie položeným medzinárodným letiskom je El Alto v La Paz vo výške 4018 metrov nad morom. Vzdušná brána do Bolívie má ešte jednu zvláštnosť. Aby tam mohli pristávať veľké dopravné lietadlá, dráha je dlhá päť kilometrov. Kvôli riedkemu

London City má dráhu z niekdajšieho móla na Temži.

◀ V Macau sa pristáva na násype v mori.

vzduchu, v ktorom potrebuje lietadlo na štart dvojnásobnú dráhu. Najnižšie položeným medzinárodným letiskom je zasa Amsterdam – štyri metre pod morskou hladinou na pláňach, ktoré Holanďania vyrvali moru a vysušili.

Hoci letiskové dráhy by mali byť vodorovné, francúzske horské stredisko Courchevel v Savojských Alpách má 535 metrov dlhú dráhu, ktorá má výškový rozdiel 65 metrov. Pristáva sa iba jedným smerom, na nižšie položený kraj dráhy na kúsok rovnej plochy. Vzápätí však lietadlo začne po dráhe stúpať do kopca a okrem toho, že brzdí vrtuľami, brzdí ho aj smer pristávania, až sa napokon dostáva na najvyšší bod a pomaly zarouluje k letiskovej budove. Štartuje sa opačným smerom: Na plný plyn dolu kopcom a z najnižšie položeného bodu dráhy sa vznesie do údolia podobne ako bojové lietadlá z lietadlových lodí. Je to letisko pre lietadlá so strmým štartom a krátkym pristátím, napríklad 50-miestne kanadské Dash-7.

Na ostrove, na planine

Pre druhé najväčšie japonské letisko v Osake našli miesto iba na mori. Pre 3500 metrovú dráhu, rolovacie dráhy, parkoviská lietadiel i áut a terminál vytvorili v zátoke kúsok od mesta obrovský umelý ostrov, ktorý s Osakou spája most.

V niekdajšej portugalskej kolónii Macau pri Hongkongu, dnes zvláštnom administratívnom území Číny, sa na pevninu vmestil iba terminál a parkovisko lietadiel. Dráhu postavili na umelom násype v mori pri brehu.

Z piatich londýnskych medzinárodných letísk je najbližšie do centra z letiska London City, postaveného na móle niekdajších dokov na rieke Temža. Má iba 1300-metrovú dráhu, pristávajú však na nej aj stometnostné prúdové lietadlá BAe 146 a jeho nástupcovia RJ100.

V na chorvátskom ostrove Brač môžu mať letisko iba preto, že vyplanírovali patričnú plochu na najvyššom bode ostrova a rovnaký problém riešili aj za nórskeym mestečkom Hammerfest, kde je najsevernejšie letisko európskeho kontinentu. Slovensko takéto priestorové problémy nemá, napriek tomu, že v malej krajine je spolu 36 letísk (vrátane aeroklubových i vojenských). Polovica z nich má pevné betónové či asfaltové dráhy. Šesť z nich (Bratislava, Košice, Poprad, Sliač, Žilina a Piešťany) je medzinárodnými letiskami. Nepravidelnej medzinárodnej doprave (po predchádzajúcom vyžiadaní pasovej, prípadnej colnej kontroly) slúžia aj aeroklubové letiská Nitra a Prievidza. Poprad vo výške 718 metrov je najvyššie položeným letiskom v strednej Európe.

TEXT A FOTO: JÁN BLAŽEJ,
AUTOR JE REDAKTOR TRENDU

Vďaka súkromným majiteľom rastie na východe prirodzený les

Kúpte si strom!

Budete si želať buk? Jedľu? Javor? Prípadne brest, brezu alebo vzácnu vrbu sliezsku? Strom z tejto ponuky môže byť váš a vy máte istotu, že ho nikto v plnej kráse nevyrúbe, nebude mu osekávať konáre, a keď po dlhom živote spadne, stane sa najlepším podloží pre ďalší vývoj lesa.

Váš strom totiž stojí v súkromnej prírodnej rezervácii Vlčia v Prešovskom kraji v pohorí Čergov, v katastri obce Olejníkov, v doline Jarabinčik, okolo prameňa riečky Lutinka. Rezervácia patrí Lesoochranárenskému zoskupeniu VLK, ktoré sa ochrane prirodzeného lesa venuje už dlhé roky. Les odkúpilo za peniaze zo zbierky Kúp si svoj strom v osemnástich krajinách celého sveta už v roku 1998 a odvtedy sa v ňom neťaží drevo, nesadia sa nové stromy, nevyťahujú mŕtve kmene a nepoľuje sa. Les je skrátka ponechaný bez akýchkoľvek umelých ľudských zásahov sám na seba. Váš strom stojí tisíc korún a môžete (ale nemusíte) si ho vo Vlčej aj sami vybrať.

Najkrajší dar

Lesoochranárske zoskupenie VLK už úspešne rozšírilo napríklad prírodnú rezerváciu Kyjovský prales v pohorí Vihorlat o 350 hektárov lesa, ktoré boli dokonca so zvyškom karpatských pralesov na východe Slovenska a na Ukrajine zapísané do Zoznamu svetového prírodného dedičstva UNESCO. „Zo začiatku si stromy kupovali len naši rodinní príslušníci a kamaráti. Teraz je ľudí, ktorým sa myšlienka záchrany lesa formou jeho výkupu páči a naše aktivity ich presvedčili viac,“ hovorí Dáša Lukáčová z VLK-a. „Darovať strom k promócií, sobášu, k narodeniu dieťaťa a k päťdesiatke, je teraz celkom bežné. Školy a školské triedy sa zapojili tiež, viaceré majú svoje stromy. Naším zámerom je vykúpiť tak veľa lesa, koľko budeme vládäť, aby sme rezervácie Vlčiu

a Rysiu mohli ešte rozšíriť.“ Les súkromnej rezervácie Rysia dostal VLK ako dar od rodiny Satinovcov z Kokavy nad Rimavicou. Vlčia a Rysia majú vlastných strážcov, ktorí kontrolujú, či sa v lesoch nedeje niečo nekalé. „Nemyslím tým vybočenie z chodníka, ale naozajstný zásah do života lesa – strieľanie zveri či nelegálny výrub,“ vysvetľuje Dáša Lukáčová. „Existuje už aj milá stromová turistika, keď symbolický majiteľ stromu ide svoj strom navštíviť.“ Svoj strom má každý majiteľ zapísaný v lokalizačnej knihe aj s jeho adresou – napríklad „buk pod Glumovou míľou v poraste 839“, a k zápisu sa prikladá aj jeho fotografia.

Súkromné rezervácie

Na tomto poli sme krôčik pred Českou republikou, tam zákon umožňujúci vyhlasovať súkromné prírodné rezervácie vôbec neexistuje. Na druhej strane, vo Veľkej Británii je množstvo súkromných rezervácií a štát si ani neosobuje právo posudzovať ich a oficiálne ich vyhlasovať. Aj skúsenosť s bezzásahovým režimom je v Európe dosť. Najbližší príklad – Národný park Bavorský les v Nemecku, funguje bez problémov na 12 000 hektároch a nezničil ho ani lykožrút, ani politici.

Strastiplný proces

Ambíciou VLK-a je podávať návrhy na vyhlásenie nových prírodných rezervácií a rozšírenie existujúcich. „Zákon o ochrane prírody umožňuje vyhlásiť súkromnú prírodnú rezerváciu. Je to strastiplný proces, ak by sa o to chcel niekto ďalší pokúsiť, radi mu pomôžeme. Nám trvalo 1722 dní, kým nám štát dovolil Vlčiu prísne chrániť,“ konštatuje Dáša Lukáčová. Mať len taký svoj vlastný súkromný les podľa skúseností lesoochranárov z VLK-a nestačí, pretože aj v ňom môžu štátne orgány predpisovať majiteľovi určité zásahy. „Raz sme napríklad dostali pokutu za to, že sme neodstránili takzvané 'nežiaduce' dreviny – a výška pokuty sa stupňuje, kým nespĺňate požiadavku. Po zväzňiacich súkromného lesa sa môže presúvať ťažká technika, a to umožňuje jednoduchší vstup pytlakov a zlodějov dreva. Väčšia ochrana pre

les ako vyhlásenie za rezerváciu u nás zatiaľ neexistuje. Aj keď – aj v pásmach s najvyšším stupňom ochrany možno podľa zákona ťažiť drevo, ak sú zásahy predpísané v lesných hospodárskych plánoch...“

TEXT A FOTO: KRISTIÁN PAVUČKO

ČÍSLO ÚČTU: 38320062317500

Les nie je tovar!

Nekričte to do lesa, pošlite to smskou.

Pošlite 1 000 Sk na horeuvedené číslo účtu. Touto symbolickou kúpou stromu pomôžete rozšíriť prírodnú rezerváciu Vlčia a uchovať kúsok prírody na Slovensku.

Akciu môžete podporiť tiež zaslaním sms v tvare DMS LES na číslo 877.

Cena spätnej darovacej smsky je 30 Sk. Viac informácií na www.darovaasms.sk

LESOOCHRANÁRSKE ZOSKUPENIE VLK

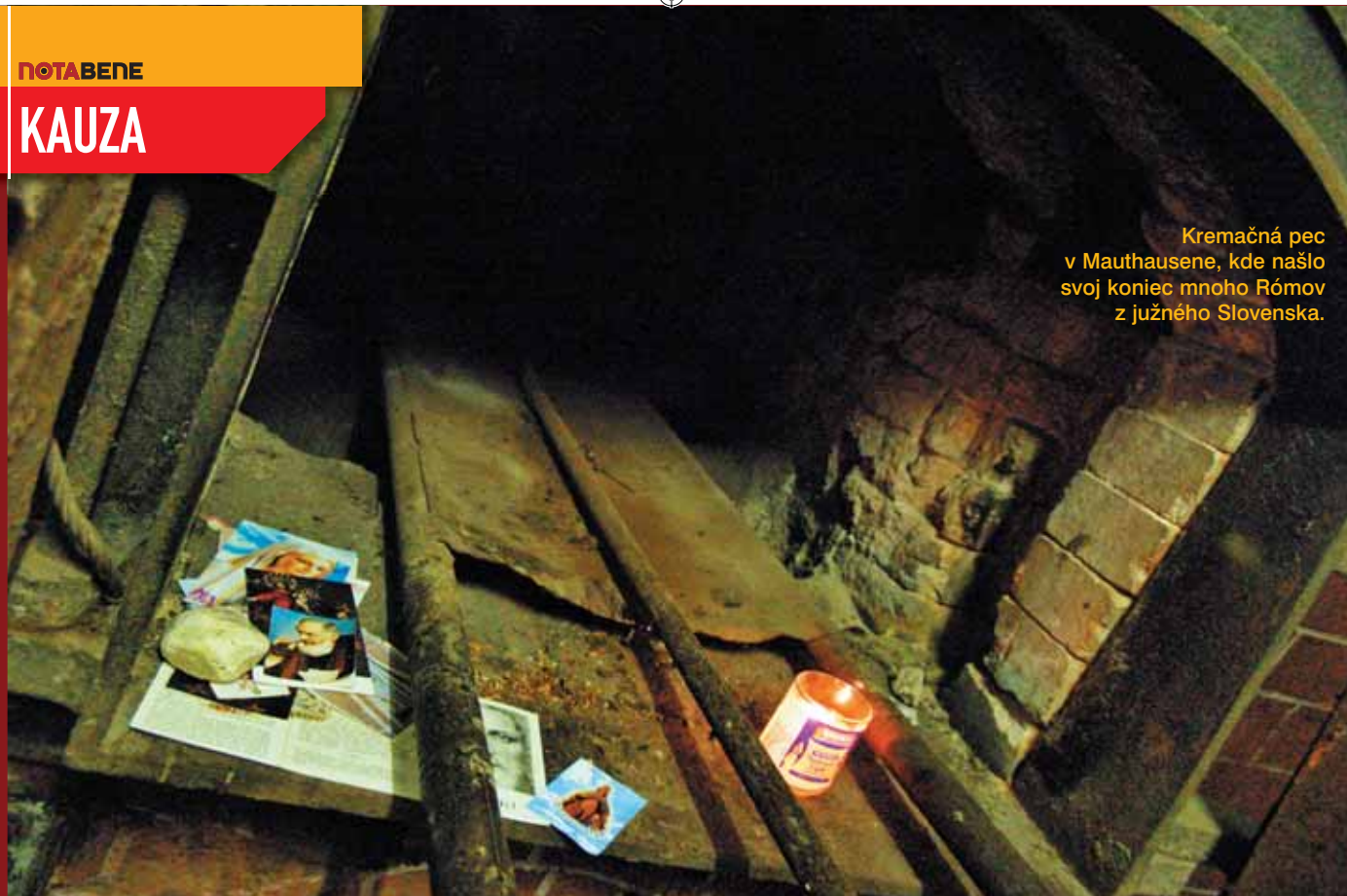
Inzercia

WWW.DOMAINS.SK

REGISTRÁCIA DOMÉN
.sk .cz .eu .com .net .org .info .biz
PREVÁDZKA VAŠICH WEBSTRÁNOK
S GARANCIOU 100% DOSTUPNOSTI

Infolinka 0910 96 96 01

Inzercia

Kremačná pec
v Mauthausene, kde našlo
svoj koniec mnoho Rómov
z južného Slovenska.

Oficiálne dokumenty rasové vyvražďovanie Rómov neuznávali

Zabudnuté dejiny

Viac ako 60 rokov po skončení 2. svetovej vojny sa svet začína zaoberať „právom Rómov na holokaust“. Polemizuje sa, či je vôbec vhodné používať termín holokaust. Nech tieto rómske osudy pomenujeme akokoľvek, na tom, čo bolo, sa nič nezmení. Môže sa však zmeniť to, čo je dnes.

Akosi sa nevieme rozpamätať na obdobie, keď „gadžovia“ a „Cigáni“ dokázali existovať popri sebe bez problémov. Napriek svojmu nižšiemu statusu mali Rómovia v spoločnosti významné miesto najmä ako hudobníci, remeselníci, obchodníci a chovatelia koní. Venovali sa aj zberu starého šatstva a železa, boli výhradnými výrobcami nepálených tehál, celé rómske rodiny pracovali na poliach a na dvoroch gadžov. Tí im platili v naturáliách, keďže sami nemali dosť peňazí. Kmotrovstvo medzi Cigánom a gadžom tiež nebolo neobvyklé. V mnohých prípadoch to bolo pekné a priateľské spoložitie, výhodné pre obe

strany. To sa neskôr, počas prenasledovania fašistickým režimom, prejavilo v pomoci nerómskych gazdov Rómom.

Ani mydlo

Predstavitelia vojnového Slovenského štátu vydali podľa vzoru nacistického Nemecka proticigánske a diskriminačné zákony. Prelomovým bol zákon o štátnom občianstve z roku 1939, ktorý rozdelil obyvateľstvo na štátnych občanov a cudzie živly. O slovenské občianstvo prišli všetci Rómovia bez stáleho bydliska a zamestnania. O rok neskôr branný zákon pozbavil Židov a Rómov

Koľko ich bolo?

Odhaduje sa, že počet obetí rómskeho holokaustu je 300 – 500 000, asi 30 percent z vtedajšej rómskej populácie. V Osvienčime ich zahynulo približne 20 000. Najviac, pravdepodobne vyše 80 000 Rómov, bolo zabitých v koncentračnom tábore Jasenovac na hranici medzi Bosnou a Hercegovinou a Chorvátskom.

vojenskej služby. Aj tu badať odlišný prístup, lebo Židia boli odvádzaní do pracovných stredísk a Rómovia, hlavne mladí a zdraví chlapci a muži, do pracovných útvarov, kde v otrasných podmienkach pracovali na cestných, železničných a ďalších prácach. Slabo živení, často bosí a polonahí vykonávali najťažšie práce. Preplnené tábory nespĺňali ani základné hygienické normy, neboli tu žiadne priestory na očistu, nebolo možné dostať ani mydlo. Všetci trpeli všami a iným nepríjemným hmyzom. To viedlo k epidémiám rôznych ochorení, ktoré sa šíрили aj za múry zariadení. Prvé pracovné útvary vznikali už v roku 1941 v Očovej, Moste na Ostrove, Trnave a Hanušovciach nad Topľou. Rómovia na východe pracovali na železničnej trati Prešov – Strážske, na Orave sa podieľali na stavbe Oravskej priehrady. Medzi najväčšie patrili pracovný útvar v Dubnici nad Váhom, kde boli postupne koncentrované celé rómske rodiny. Helena Surmajová na toto obdobie spomína: „Ubytovali nás v drevených barakoch. Pre troch – štyroch dali jednu deku, ináč sme spali na holých doskách. Bolo tam plno všeljikovej hávede, blchy, vši, ploščice. Ráno nás vyhnali na sneh, cvičili a behali sme. Potom nás nahnali naspäť do barakov, no ležať bolo zakázané. Kto to porušil, dostal

Rómsky holokaust a Slovensko

Oficiálne neboli z územia vtedajšieho Slovenského štátu Rómovia do koncentračných táborov deportovaní. Boli však odváňaní z území na juhu Slovenska, ktoré na základe Viedenskej arbitráže patrilo v tom čase Maďarsku. Odhaduje sa, že odtiaľ bolo deportovaných asi 25 000 Rómov, najviac z nich zahynulo v koncentračných táboroch Mauthausen a Dachau. Zo 6500 Rómov žijúcich na území Protektorátu Čechy a Morava prežilo holokaust necelých päťsto. Na Slovensku boli perzekúcie Rómov ponechané na miestne úrady. Mnoho Rómov bolo jednoducho postrelaných v lesoch a ich telá zasypali v masových hroboch.

Dôsledky neludskosti.

poriadnu bitku. Večer sa slovenskí a nemeckí vojaci zabávali tým, že nás nútili spievať a tancovať.“ Táto výpoveď spolu s mnohými ďalšími je súčasťou projektu Nadácie Milana Šimečku – Rómske pracovné útvary: zabudnutá súčasť histórie 2. svetovej vojny na Slovensku, ktorý predstavuje kolekciu audiovizuálnych spomienok a zážitkov pamätníkov týchto smutných čias.

Cielené vyhladzovanie

Roky 1944 -1945 znamenali prechod od nútenej koncentrácie Rómov k ich cielenému vyvražďovaniu. Dovtedy museli znášať „len“ rôzne diskriminačné opatrenia - zrušenie kočovných listov, zabavenie živnostenských listov, odstránenie obydlí od verejných, štátnych a obecných ciest, a ich presídlenie minimálne o dva kilometre, zákaz vstupu do miest, obcí, parkov a prostriedkov hromadnej

dopravy. Pred dedinami sa nachádzali tabule, ktoré povoľovali Rómom vstup len v určité hodiny – zväčša to boli dve hodiny poobede. Vykonávali sa i kontroly príbytkov, či sú všetci doma. Ak niekoho nenašli doma, ublížili celej jeho rodine. Násilné útoky, bitky, ponižovanie, potupné vyhodenie hláv ženám i mužom, znásilňovanie a prenasledovanie sa končili riešením rómskej otázky na popravných. Smutne známymi obcami, kde popri účastníkoch Slovenského národného povstania popravili aj rasovo nevyhovujúce osoby, boli Kremnička a Nemecká. Územie Slovenska bolo po povstaní obsadené nemeckými vojakmi, ktorí spoločne s príslušníkmi pohotovostných oddielov Hlinkovej gardy vyhladzovali celé rómske osady, podozrivé z účasti na povstaní alebo pomoci povstalcov. Takto v plameňoch skončil napríklad aj život jednej osady v Žiari nad Hronom, keď jej obyvateľov nahnali do dvoch domcov a upálili.

Zigeunerlager

Zigeunerlager alebo Osvienčim II - Brezinka bol iný ako zvyšok koncentráku. Umiestňovali doň mužov, ženy, deti, starých aj mladých spolu. Na prvý pohľad to tu bolo aspoň o niečo znesiteľnejšie ako vo zvyšku lágra. Utrpenie, hlad a násilie tu však boli na dennom poriadku. Doktor Mengele práve na Rómoch vykonával najhoršie pokusy. Po tom, ako v tábore vypukla epidémia týfusu, práceschopných mužov a ženy transportovali do iných táborov. Chorých, starých a deti zabil počas noci z 1. na 2. augusta v plynových komorách. Na území Tretej ríše boli za nebezpečných pre čistú rasu považovaní všetci ľudia, ktorí mali medzi ôsmimi prastarými rodičmi dvoch a viacerých „čistých Cigánov“. Najprv ich sterilizovali, potom ich poslali do koncentračných táborov.

Zamietané žiadosti

Počas Norimberských procesov sa na perzekvovanie Rómov akosi pozabudlo. V oficiálnych dokumentoch bolo spomenutých len málo informácií a nikto nebol odsúdený. Všeobecné perzekúcie Rómov boli dokázané až v procese s Adolfom Eichmannom v roku 1962. Žiadosti Rómov o kompenzácie však boli zamietané s odôvodnením, že neboli prenasledovaní na rasovom, ale na sociálnom základe. Že je to veľká hlúposť, naznačuje už „značkovanie“ Rómov čiernymi trojuholníkmi a vytetovaný písmenom Z na predlaktí a fungovanie nemeckej Ríšskej centrály na potláčanie cigánstva.

VLADISLAVA PLANČIKOVÁ,
MARTIN ŠARAPATA
FOTO: JANA ČAVOJSKÁ, AUTORKA JE
REPORTÉRKA +7DNÍ

◀ Presný počet ani mená obetí holokaustu sa nikdy nedozvieme.

◀ Palovičovci (bez ocka, ktorý bol v práci).

a on tvrdil, že je šťastný, že jeho dve najmenšie deti sú u Palovičovcov, pretože doma mal dve staršie, a nevládal by sa starať o všetky štyri. A potom z ničoho nič prišiel zlom: otec dal návrh na súd, že Janku a Emilka chce naspäť. Tvrdil v ňom, že pestúni sa o nich zle starajú. Zobral si ich pred siedmimi rokmi, tesne pred Vianocami, a odvtedy o nich Palovičovci nemajú žiadne správy.

„V rodine zostalo miesto a potrebovali sme, ako zvykneme hovoriť, doplniť stavy,“ pokračuje pani Palovičová. „Tak k nám prišiel štvorročný Matko a sedemročný Miško. Po čase sme opäť chceli prijať dieťaťko, no zrazu pre nás nebolo žiadne voľné. Nakoniec nám ponúkli Patku. Mala tri a pol roka a bola na úrovni osemmesačného bábäťka.“ Nevedela sama jesť, hovoriť, pýtať sa na záchod, kvôli celému radu zdravotných problémov sa nemohla postaviť na nohy. Palovičovci

Dieťa v pestúnskej starostlivosti má dva páry rodičov

Profesionálna mama

Počas jednej terapie dostal chlapček veľký výkres a pastelky, aby nakreslil príbeh svojho života. Zobral si obyčajnú ceruzku a do rohu nakreslil miniatúrny domček. Potom povedal: „Nezmestím sa tam.“

Chlapček teraz býva u pestúnskych rodičov Márie a Rastislava Palovičovcov v Martine – Priekope. Ich byt nie je ani zďaleka luxusný a už vôbec nie je veľký. Napriek tomu sa do neho zmestia štyri deti, ktoré nemôžu byť so svojimi biologickými rodičmi. Piate dieťa Palovičovcov, dvadsaťpäťročná Darinka, je už vydatá. A okrem hrby detí tu má miesto psík Beny, korytnačky, papagáj...

Veľká rodina

Mária – alebo Maruška, ako jej hovoria jej známi, chcela mať odjakživa veľkú rodinu. Lekári však zistili, že nemôže mať vlastné deti. „Tak som si našla muža, ktorý chcel mať 'náhradné' deti,“ smeje sa pani Palovičová. Požiadali

o adopciu a kým čakali na nejaké dieťaťko a prechádzali nekonečným administratívnym procesom, brávali si z detského domova na prázdniny dievčatko Darinku. „Nastalo nám ju nechceli dať, že vraj ju nechcú odtrhnúť od súrodencov. Zaujímavé, že nám ich neponúkli všetkých,“ uvažuje pani Palovičová. „Nakoniec ich aj tak rozdělili a Darinku nám do pestúnskej starostlivosti dali. Mala vtedy dvanásť rokov. A medzitým nám dovolili adoptovať trojročnú Magdušku. Mysleli by ste si, že ostatné deti sú nešťastné, že nie sú adoptované, ale sú v pestúnskej starostlivosti? Je to presne naopak. Pestúnske deti poznajú svoje korene a svojich biologických rodičov, majú dve mamy a dvoch otcov. Magduška o nich nič nevie. To je súčasť adopčného procesu.“ Výhoda pestúnskej starostlivosti oproti adopcii je v tom, že pestún dostáva podľa zákona odmenu a životné minimum na každé dieťa, ktoré má v starostlivosti.

Šťastné náhody

Najsmutnejšie obdobie v živote rodiny prišlo s trojročnou Jankou a dvojročným Emilkom. Ich otec bol vo väzení, mama od nich odišla. Keď otca prepustili, navštevoval svoje deti u pestúnov, rodiny sa spriatelili

netušili, ako zvládnu vynášať ju aj s invalidným vozíkom na štvrté poschodie – v ich bytovke totiž nie je výtah. „Dali sme si dva týždne na rozmyslenie a veľa sme sa modlili,“ pokračuje Mária Palovičová. „Povedali sme si, že ak by sa v budúcnosti nepostavila na nožky, určite sa nájde nejaké riešenie, napríklad vymeníme náš byt za iný, na prízemí. Rehabilitácie a cvičenia, našťastie, zabrali a dievčatko s mentálnym postihom sa postavilo na nožky. Šesteročná Patka teraz takmer bezchybne behá po byte a vášnivo sa bicykluje na trojkolke. Na rok začne chodiť do špeciálnej školy. „Je to moje slniečko, stokrát za deň mi povie: maminka, láska moja,“ usmieva sa pani Palovičová a objíma Patku, ktorá žobroní, aby s ňou niekto šiel von.

„Šťastné náhody nám už viackrát pomohli, a vždy prišli ako na zavolanie. Pokazil sa nám sporák, a čírou náhodou - teda Božím riadením práve vtedy prišiel jeden pán, že či nepotrebujeme sporák, a doniesol nám presne taký, aký som chcela. Dostali sme aj tlačiareň k počítaču, korytnačku a dokonca aj škodovku. Manžel pracuje v kníhkupectve a ja som doma s deťmi, takže sami by sme si auto tak skoro nekúpili.“

Pestúnstvo na Slovensku

- V pestúnskej starostlivosti žije okolo 2800 detí v cca 2000 rodinách.
- Viac ako dve tretiny pestúnskych rodín predstavujú starí rodičia detí a iní príbuzní – tety, strýkovia, dospelí súrodenci, len niečo cez 600 rodín je bez príbuzenského pomeru k dieťaťu – teda ide o ľudí, ktorí prijali do svojej starostlivosti cudzie dieťa.
- V ďalšej forme náhradnej starostlivosti žije okolo 4000 detí, asi 6000 detí má nariadenú ústavnú starostlivosť a žije v rôznych inštitúciách – detských domovoch, špeciálnych internátnych školách, domovoch sociálnych služieb, reedukačných domovoch. V nich nemá naplnené svoje psychické potreby, zažíva psychickú depriváciu, vykorenenie, spochybnenie svojej identity.
- Osvojenie (adopcia) je riešením pre špecifickú skupinu detí – prevažne malých, právne osvojiteľných, zdravých, bez etnických odlišností voči majoritnej spoločnosti – ročne približne 200 – 300 detí.

- O zverení dieťaťa do pestúnskej starostlivosti rozhoduje súd. Pestúnom sa môže stať osoba, ktorá je zapísaná v zozname osôb vhodných stať sa náhradným rodičom, morálne a občiansky bezúhonná, spôsobom svojho života zaručuje, že pestúnka starostlivosť bude dieťaťu na prospech a úspešne absolvuje prípravu na náhradné rodičovstvo.
- Do pestúnskej starostlivosti môže byť zverené každé dieťa, ktoré aktuálne nežije v svojej biologickej rodine, bez ohľadu na to, či náhradnú starostlivosť potrebuje na dlhší, či kratší čas, alebo dopredu neznáme obdobie. Súhlas rodiča sa nevyžaduje; dieťa môže byť do pestúnskej starostlivosti zverené dokonca aj napriek nesúhlasu rodiča, ak sa rodič nie je schopný oň postarať.
- Predpokladá sa kontakt biologického rodiča a dieťaťa v pestúnskej rodine. Ideálne by bolo, ak by pestúnka starostlivosť trvala len na určitý čas a dieťa sa mohlo vrátiť do biologickej rodiny.
- Z právneho hľadiska končí pestúnstvo dosiahnutím plnoletosti, ale ľudsky, psychicky a sociálne vytvorené vzťahy zvyčajne trvajú naďalej. Väčšina detí zostáva v pestúnskych rodinách aj po dovŕšení 18. roku veku.

OZ NÁVRAT

Uzlíky

Šesťčlenná rodina Palovičovcov s korytnačkami, papagájom a psíkom si nažíva v malom trojizbovom byte. Miniaturne izbičky sú riešené tak, aby bol využitý každý kúsok priestoru. Poschodové postele, namiesto klasických skríň police za závesmi, na pohľad malý stôl pod oknom v kuchyni, za ktorý sa však zmestí celá rodina aj s návštevmi, ktorých je v byte stále plno... Žiadny prepych. Ale sú aj dôležitejšie veci ako moderná kúpeľňa a vlastný písací stôl. Lásky a tolerancie je v malom byte rodiny Palovičovcov toľko, koľko by ste v niektorých veľkých, honosných domoch márne hľadali. Deti sa podľa susedov a známych dokonca nejakým zvláštnym riadením osudu na svojich pestúnskych rodičov podobajú, výzorom aj vlastnosťami. Ľudia často nechcú veriť, že deti nie sú ich vlastné, ale pestúnke, „prijaté“.

Zdalo by sa, že rodina Palovičovcov funguje bezproblémovo. Ani zďaleka to tak nie je. Čo asi cíti dieťa, ktoré nechcú vlastní rodičia? Určite to v jeho

dušičke silno rezonuje, a pocit krivdy a nespravodlivosti raz musí vyplávať na povrch. „Keď sme si zobrali dievčatá, ešte neexistovala žiadna organizácia, ktorá by nám poradila. Myslela som si, že to bude jednoduché a jasné. Prídu k nám, budú naše deti a hotovo,“ hovorí Mária Palovičová. „Ale deti si nesú svoje starosti a zranenia v sebe. Raz sme na terapii robili cvičenie zamerané na to, ako by sme sa cítili, keby nám niekto odstrihol pomyselné nitky k domovu, rodine, láske a šťastiu a zostali by sme úplne sami. Presne to sa stalo týmto deťom. Potom sme im síce všetky tieto istoty priviazali naspäť, ale uzlíky na nitkách zostali. Preto prichádzajú problémy s učením, správaním. Napríklad dieťa sa zrazu zhorší v škole, neposlúcha... To napätie, ktoré malo v sebe, sa po rokoch pretvarovania a snahy páčiť sa prevalí, ak sa s tým nepracuje. Minulosť dieťaťa sa musí uzdraviť, treba o nej hovoriť, aby sa s ňou dieťa vysporiadalo. Tešíme sa, že aj napriek tomu naše deti robia veľké pokroky a máme z nich radosť.“

Ďalšie dieťaťko

Našťastie, náhradné rodiny už nie sú so svojimi problémami samé. Občianske združenie Návrat pre ne vymýšľa množstvo aktivít a pomáha im preklenúť zložité obdobia. Mária Palovičová už tri roky vedie Klub náhradných rodín z Martina a okolia, ktorý tiež funguje vďaka Návratu. Rodiny sa pravidelne stretávajú, rozprávajú sa medzi sebou, radia si navzájom, pozývajú si do diskusií odborníkov, navštevujú divadielka.

„Práve nedávno som absolvovala školenie na krátkodobú pohotovostnú matku,“ dodáva pani Palovičová. „Sú to profesionálne matky pre dieťatka v dojčenskom veku; tie by už nemali byť v detských domovoch, ale v profesionálnych rodinách, a tam by čakali na náhradných rodičov. Možno to budem v budúcnosti robiť. A ak nám Pán Boh požehná väčší priestor, ešte by sme nejaké ďalšie dieťa prijali aj nastálo.“

TEXT A FOTO:
KRISTIÁN PAVÚČKO

Inzercia

Stať sa pestúnskou rodinou má zmysel...

... pre opustené dieťa...

... aj pre vás.

Projekt **Dieťa potrebuje rodinu** realizuje Návrat, o.z.

www.pestunska.rodinka.sk

Infolinka nielen o adopcii **0907 80 80 80**

Generálny partner projektu:

konto **orange**

Partner projektu:

Mediálni partneri projektu:

SME

STV

.týždeň

NOTABENE

Nevedeli pochopiť, prečo im pomáham

Krotiteľka „vlkov“

Dennodenne vidí a počúva veci, ktoré nelahodia očiam, ani uším. Je totiž obklopená deťmi, ktoré „zvlčili“ – sú agresívne, slovom nezmetia sa do kože, a sú príliš svojské, aby zapadali do učebných osnov.

Dobré slovo na nich neplatí a získať si ich pozornosť je v podstate umenie. Z času na čas sa pozerá aj na odvrátenú stranu našej spoločnosti. V uliciach spoznáva príbehy ľudí bez domova. Práca ju naučila nemať veľké očakávania a zbavovať sa predsudkov. Sám pre seba som si ju nazval - akčná hrdinka. Má totiž rada, keď sa niečo deje a je rušno. Paradoxne, ju dopredu posúvajú stresy. Vyhľadáva

roly a situácie, ktoré ju obohacujú. Má nezvyčajný sen. V škole rómska asistentka, na ulici – medzi bezdomovcami – pomocná ruka a človek, ktorý počúva. Hrdá Rómka, ktorá sa učí po rómsky. Žena obetavá. Dagmar Ferenčíková.

■ Čo to znamená ťažko zvládnuteľné, neprispôsobivé deti?

- Pri väčšom počte detí v triede, sú to tí žiaci, ktorí nedávajú pozor, vyrušujú, potrebujú individuálny prístup, pomoc, aby zvládli učivo. Učiteľka má len dve ruky a jedny hlasivky, nestíha žiakov utišovať a zároveň sa sústrediť na výučbu. Mojou úlohou je asistovať na hodinách, dohliadať, aby žiaci nevyrušovali, pomôcť, ak niečo potrebujú, alebo nezvládajú. Taktiež komunikujem s rodičmi, lebo niekedy je problém v tom, že rodina nespupracuje so školou. Neprispôsobivé nie sú však len rómske deti.

■ Nie je to príliš stresová robota?

Neprispôsobivé dieťa evokuje kohosi, kto sa nezmetie do kože... Aké sú to deti?

- Nespupracujú s učiteľkou, osočujú každého, kto im nie je po vôli, sú vulgárne, bez okolkov povedia, čo majú na jazyku. Za mojich školských čias sa takéto prípady vyskytovali až na strednej škole, teraz sa to začína už na základnej. Niektoré deti nemajú rešpekt, učiteľ pre ne nie je autorita. Veľa záleží na prostredí, z ktorého dieťa pochádza. Ak doma rodičia bežne vulgárne rozprávajú, v škole sa nestačíme čudovať. Dieťa si z domu prinesie slovník i návyky.

■ Vysvetľovať deťom princípy slušného správania je mravčia robota...

- Máte pravdu, často je to o základných pravidlách správania, ktoré musíme znovu a znovu opakovať. Dúfame, že sa na nich niečo nalepí. Sú však rómske deti, ktoré

vôbec nereagujú na pokyny učiteľov. Aj preto vznikol projekt rómskych asistentov. Inak berú, keď majú medzi sebou „svoju“ učiteľku.

■ Je rozdiel vo vašom prístupe?

- Sú deti, ktoré neberú ani mňa, ani iného učiteľa. Prichádzam na to, že problémom detí, ktoré označujeme za neprispôsobivé, je nedostatok komunikácie. Nikto sa s nimi nerozpráva, nikto ich nepočúva. Doma, ale ani v škole. Keď má učiteľ v triede toľko detí, nemôže sa každému individuálne venovať a hľadať vhodný prístup a riešenia.

■ Vy ste v triede na to, aby ste sa venovali práve týmto „prípacom“?

- Okrem toho, že chodím a pomáhám deťom na hodinách, chodím na návštevy aj do rodín, do domáceho prostredia. Rodičom vysvetlím veci, ktoré sú dôležité pre nich, ale aj pre dieťa. Nechcem v žiadnom prípade nikoho poučovať a vychovávať. Dám im pocítiť, že som jedna z nich, a že sa so mnou môžu rozprávať o čomkoľvek. A už to je prvý krok. Cítia sa bližšie, istejšie.

■ Ste prekvapená, ako deti v rodinách fungujú?

- Nie, nemám nijaké očakávania. Aj medzi rómskymi deťmi a rodinami sú veľké rozdiely. Na deťoch je vždy vidno, keď sa im rodičia nevenujú. Deti sú vlastne zrkadlom rodičov. Ja som z rómskej rodiny, ale rodičia sa nám poctivo venovali. Som hrdá na to, že som Rómka, nemám s tým problém, vlastne z toho ťažím. Na škole vediem krúžok rómskej kultúry. Deťom rozprávam o našich zvykoch a tradíciách.

■ Nemáte obavy, čo vyrastie z detí, ktoré sa nedajú zvládnuť?

- Nie je to až také zlé. Rómske deti majú vo zvyku kričať. Potrebujú sa zviditeľniť a presadiť. Upozorňujú na seba, aby si ich niekto všimol. Občas mi z toho všetkého hučí v hlave, niekedy si aj ja zakričím. Deti, ktoré sú v kolektíve veľké esá, sa v rozhovore zoči-voči správajú ako baránky. Razom skrotnú. Odrazu, za dverami, je to iný človek. V kolektíve hrá svoju rolu, cíti sa dominantný. Za dverami sa s nimi rozprávam ako kamarátka.

■ Čo ste robili predtým, ako ste nastúpili do školy?

- Som vyučená kuchárka – čašníčka, robila som prevádzkarku v cukrárni. A keďže v Nitre na vysokej škole študujem odbor sociálna práca v rómskych komunitách, neskôr som začala pracovať v nocľahárni pre bezdomovcov. Tam som sa naučila nič neočakávať. S bezdomovcami, aj s deťmi, je to beh na dlhé trate. Dôležité je ich pohnúť, dostať z jedného miesta na iné. Úspech je už to, že počúvajú a komunikujú. Potom sa dá pracovať ďalej, krok za krokom. A navyše, sa na škole učím aj

rómsky jazyk. Žiakom, ale aj bezdomovcom, už teraz lepšie rozumiem.

■ Vy nehovoríte po rómsky?

- Nie, doma po rómsky hovorili medzi sebou len rodičia. Bola taká doba. Rómske deti museli vedieť po slovensky, keď išli do školy. Dohliadalo sa na to. Dnes sú rómske učebnice, máme aj slovník.

■ Učiteľ má nevýhodu, ak nevie po rómsky. Vo svojom jazyku si asi žiaci nedávajú servítky pred ústa, však?

- To rozhodne nie. Vypočujem si kadečo. Rómske deti sa domnievajú, že ich nezradím a budem im držať chrbát.

■ Predpokladám, že aj vy máte vlastné deti...

- Mám veľmi dobrého a slušného syna. Keby som ho dala do školy, v ktorej pracujem, isto by „zvlčil“. Niekedy ho tým straším, aj keď bývame na opačnom konci mesta. Vychovať slušného človeka sa podľa mňa oplatí.

■ Škola asi nemôže nahradiť rodinu. Tam by mal byť položený základ, súhlasíte?

- Jednoznačne. V škole už nie je na základy čas. Žiakov delíme na menšie skupinky, kde sa im venujeme viac-menej individuálne, aby nebrzdili výučbu v triede. Pravdou je, že niekedy sa s nimi nedá. Robia taký cirkus, že polovicu hodiny učiteľ žiakov len okríka. Inokedy to ide ako po masle.

■ Je to asi iná doba, než v akej ste vyrastali?

- Tiež sa niekedy čudujem, čo si dnes žiaci môžu dovoliť. Napríklad, piť alebo nebudaj jesť na hodine, to bolo za mojich čias neslušné, až drzé. Dnes je to bežné. O telefonovaní počas vyučovania ani nehovorím. Sú žiaci, ktorí vykrikujú na učiteľku, odvrávajú, neplnia príkazy. Je to pre mňa iný svet, nikdy som to nezažila, nevidela. Bola som inak vychovávaná. Chcela som robiť s deťmi, nestažujem si. Prvé dni som si myslela, že som sa ocitla v nejakej polepšovni. Už som sa s tým vyrovnala, viem, ako na to. Zo školy zavše nejdem rovno domov. Skočím si na kávu, aby som do rodiny prišla s čistou hlavou.

■ Okrem práce v škole pomáhate aj ako terénna pracovníčka pre bezdomovcov...

- Chodíme medzi bezdomovcami, rozprávame sa s nimi, nadväzujeme kontakt, zisťujeme ich situáciu, informujeme, pomáhame, ponúkame im teplý čaj a kávu. Je to sociálna práca v teréne. Niektorí ľudia rezignovali na svoj život. Snažíme sa im povedať, že žijeme len raz, treba to skúsiť odznovu a bojovať.

■ Práca v nocľahárni bola asi iná ako v teréne, mám pravdu?

- V nocľahárni sme sa o bezdomovcov starali komplexnejšie. Bol ich treba dať do poriadku, zavše aj umyť, podať lieky a neraz aj behať po úradoch.

■ Stretávate sa s predsudkami o bezdomovcoch?

- Pravdaže. Nechcú robiť a všetci sú alkoholici. Nikto sa však nepýta na príčiny, nikto si nechce pripustiť, že sa čosi podobné môže stať každému z nás. Bezdomovcom sa ťažko stavia späť na nohy, potrebujú pomocnú ruku. Každý má svoj príbeh, nedajú sa hádzať do jedného vreca.

■ Pribúda podľa vás bezdomovcov?

- Zo skúseností z terénu viem, že pribúda najmä mladých ľudí.

■ Prečo je to tak?

- Lebo sa kdesi na ich ceste stala chyba. Všetko sa začína v rodine. Ak viazne komunikácia, odcudzia sa rodičom, neučia sa, vyhodí ich zo školy, z práce a už sa to s nimi vezie. Napokon skončia na ulici.

■ Kde čerpáte energiu do života?

- Práca mi pomáha uvedomovať si, čo vlastne mám, dokážem si to viac vážiť, obohacuje ma to.

■ Čím to je, že sa ľudia viac starajú o seba, ako o ľudí a okolnosti okolo seba?

- Podľa mňa je to všetko o tom, ako boli vychovaní. Stretávam sa aj s ľuďmi, ktorí na nás skričia a nechápu, prečo pomáhame bezdomovcom. Život je však taký krásny a krátky na to, aby som sa zaoberala osočovaním. Ľudia si odvykli pomáhať jeden druhému. Každý hrá sám za seba. Vidím to aj v škole. Deti nie sú naučené držať pokope, urobiť niečo pre druhého. Aj preto si myslím, že výchova v rodine je základ, na ktorom sa dá neskôr stavať.

■ Vedia deti v škole, že sa venujete aj bezdomovcom?

- Čudovali sa, keď som im to prezradila. Nevedeli pochopiť, prečo to robím, prečo im pomáham. Vysvetlila som im, aký to má význam. Teraz sa často vyzvedajú, zaujímajú ich, čo som na ulici zažila, chcú sa ísť so mnou pozrieť do nocľahárne. Vidím to na vlastnom synovi. Aj u neho sa už prejavuje sociálne cítenie. Naučil sa pomáhať starším ľuďom.

■ Moja obligátna otázka, čistá a jednoduchá - o čom snívate?

- Chcem mať normálnu, zdravú rodinu. Stratila som mamu, aj otca, rodina je pre mňa kľúčová. Všetko sa od nej odvíja. Je dôležité mať pri sebe niekoho blízkeho. Oporu som našla v partnerovi. To sú pre mňa ozajstné hodnoty. Snívam o tom, že raz budem mať vlastný detský domov, svoju cukráreň, kaviareň a tančiareň. Rada by som si adoptovala ešte pár detí a vychovala z nich slušných ľudí.

TEXT A FOTO: JURAJ SEDLÁK,
AUTOR JE REDAKTOR ŽURNÁLU

Jedna, dve, tri, štyri vrstvy

Poctivá spodkárčina!

Z poľnohospodárskeho inžiniera sa stal „zachovateľ“ tradičného obuvníckeho remesla. Hovorí, že je to už úchyľka. Vždy ako prvé pozrie človeku na nohy, v čom sú „zabalené“.

Poteší ho pohľad na kúsky, pri ktorých z dialky cítiť kvalitnú kožu a pedantnú vypracovanosť.

Ako film

Z duše sa mu protiví čínsky dizajn – papagájovitá kriklavosť a trendový look. „Bože môj,“ zalamentuje a sympaticky priznáva na nezaplatenie pocit, keď zbadá tie svoje kúsky. Musí to byť v horách, ktoré má takmer pod nosom. Lebo jeho „boty“ na špacírovanie po obchodoch a kaviarničkách veľmi nie sú. Vlado Makara – obuvník z Huncoviec pri Kežmarku. Výrobca turistických a poľovníckych topánok. „Ručne šité. Každý pár je srdcovka, pipleme sa

s ním krok za krokom. Začíname nákrskom chodidla a keď už natahujem kožu na kopyto, akoby som spúšťal film. Dobrý, taký, čo ta strhne, aby si vydržal pozerat do konca. Šitie topánok je napínavé. Veď z tohto plátu bravčovej kože za pár dní spod našich rúk vyjde niečo takéto. Môže byť?“ opatrne nadvihne Gerlachy, najnižšie vibramky zo svojho repertoáru, a zapózuje s nimi. Včera ich čakala posledná operácia - nastriekanie. Jeden - dva dni preschnú a nový majiteľ sa môže vybrať na túry. Opatrne, treba sa v nich zabývať. Novú obuv treba zafažovať postupne, aby sa mohla prispôsobiť tvaru chodidla. Z farieb je na výber hnedá alebo čierna. So šnúrkami do modra alebo do červena. Topánky od Makaru sú ťažké a robustné. „Tak to má byť. Klasika overená časom. Všade je koža. Zvonka, zvnútra, zhora, zdola, aj v spojoch medzi vnútornou a vonkajšou časťou. A aha na podrážku.... Jeden, dva, tri, štyri vrstvy. Poctivá „spodkárčina“! Dovolím si tvrdiť, že také niečo nenájdete v nijakom trendovom obchode. Štyri vrstvy u mňa musia byť. Tak káže pôvodná receptúra a ja nenamietam. Štyri vrstvy, cez ktoré neprefúka,

nepremokne a topánky tak vydržia desiatky rokov,“ s bázňou vysvetľuje majster, ktorý sa k šitiu topánok dostal vlastne náhodou.

Rekvalifikovaný

Je prvým, ktorý v rodine založil tradíciu. Nijaký dedo, pradedo u Makarovcov k obuvníctvu nepričuchol. „Ani ja som to pôvodne nemal v pláne,“ hovorí vyštudovaný poľnohospodársky inžinier. Po promóciách nastúpil v deväťdesiatom tretom na miesto agronóma. Pamätá si trojtisícový plat a istotu roboty od jari do jesene. Ale čo v zime? Keď vo výrobnom družstve Pod Tatrami hľadali vedúceho odbytu, mladý agronóm neváhal a prihlásil sa. „Prijali ma a rovnými nohami som vchupol do sveta obuvníckeho priemyslu. V Bardejove, v Partizánskom som prvýkrát videl ako sa vyrábajú boty. Špicovka, stranovka, päťovka, lis. Normálna výroba. S obrovskými mašinami, ktoré, zjednodušene povedané, chrlia jeden kusok za druhým. Začínal som byť, pomaličky, v obraze.“ Po rozpustení družstva sa Vlado rozhodol, že to skúsi. Že napriek veľkej ére módného a nie nekvalitného goratexu,

◀ **Naveky: Pre amatérskych turistov vydržia Makarove topánky hádam aj navždy. „Zväčša stačí zreparovať len podrážku,“ tvrdí vyštudovaný poľnohospodársky inžinier.**

skúsi užiť si seba aj rodinu ručným šitím špeciálnej obuvi. „Veril som si, hoci začiatky boli pomalé, veľmi pomalé.“ Po rozmyšľaní chodil k starému majstrovi, pri ňom stvoril prvé svoje topánky. A naučil sa, že nič nemožno odflákať a zjednodušiť. „Potom nemôžem ručiť za kvalitu, a to by som nerád.“ Po čase si zohnal šikovnú pani na „vrškárinu“ a on sa z poľnohospodárčiny definitívne rekvatifikoval na „spodkárčinu“. „A baví ma to. To aby som nezabudol podotknúť.“

Rituál s vláknom

Koža je drahý materiál, a poctivé celokožené topánky preto aj niečo stoja. K tomu ručná práca, v huncovskej dielni nijaké ťažké stroje nenájdete. Jedine tak na vyrezanie podrážkových vrstiev. Hovädzí krupón je najhrubšia a najpevnejšia koža. „Z kravského chrbta. Chyťte si tento plát, len tak ho neohnete,“ ukáže na neforemnú, ako skala pevnú kožu. „Môj učiteľ, ostrieľaný obuvnícky majster síce nerád vidí, keď takto jednoducho vysekne krupón na podrážku. Tvrdí, že treba rezať a orezávať. Má pravdu, ale aj ja. Mám len jedny ruky a chcem, aby ešte dlho fungovali a veľa párov ušili. Vyrezať osekávacím nožom tvrdý krupón je hrozná drina a zbytočne zaberá čas. Dosť sa, aj po rokoch drilu, namakám pri šití.“ Spojiť podrážku so zvrškom znamená trojité šitie lanovou niťou. Steh po stehu.

Jeden steh rovná sa jeden centimeter. Na jednu topánku to robí zhruba pätnásť metrov niť, ktorá je zlepená „domácim“ voskom.

„Pri prvých botách som si necítil prsty, boli dopichané, zo svalovice som ich nevládal ohnúť. Šitie spočiatku bolí, s tým sa treba zmieriť,“ povie Vlado a s profesionálnou zručnosťou si pripravuje špeciálnu obuvnícku niť. Lanovú, z dvanástich vlákien. Ani o vlákno viac alebo menej. Kilo za šesťsto korún. Pripraviť niť na šitie je obuvníckym rituálom. Obradom, ktorý Vladovi Makarovi v začiatkoch trval dobrých dvanásť až pätnásť minút. Dnes? „Minúta - dve,“ vyratúva a odmotáva z kĺbka niť dĺžky „na dve rozpätia rúk, to je moja miera“. Cez ucho obuvníckej ihly prejdú však len dve z dvanástich vlákien. Preto ich majster najskôr rozpletie na dve časti, každú po šesť vlákien. A z tých šiestich, len jedno ostane úplne dlhé, zvyšné postupne poskracuje tak, aby „nenápadne splynuli s najdlhším vláknom.“ Potom sa niť zlepí navoskovaním. Vosk si obuvník Vlado vyrába sám. Obšitie topánky trvá dve hodiny a spotrebuje sa približne pätnásť metrov niť. Jeden steh rovná sa jeden centimeter.

Milimetre a goratex

Šéf obuvníckej dielne robí aj nakladanie hotového zvršku na podrážku. Finálne orezávanie, z ktorého dostane topánka konečnú fazónu, si berie na svedomie práve on. „Kolegyňa sa to bojí. Lebo ak neorežem presne, celá robota a pipláčka je v háji. A to si ona na svoje plecia nevezme. Vraj ja som majiteľ, nech si teda, za prípadné chyby nadávam sám seba... Stačí zabrusiť o pár milimetrov hlbšie a je po kvalite. Našťastie, nepamätám si, kedy som naposledy takto pokazil topánku.“

„Stavebná spoločnosť SIBAMAC, a.s. sa rozhodla použiť časť svojho zisku na vyjadrenie svojej podpory projektu NOTA BENE. Veríme, že tento projekt má zmysel a držíme mu palce aj do budúcnosti.“

Inzerencia

Jeho turistická - horolezecká obuv je rozdelená do troch modelov – Gerlach, James a Rysy. Od jednoduchších po najnáročnejšie. „V Rysoch z mojej dielne už boli zdolané najvyššie vrcholy kontinentov. Ale okrem horolezcov si ich objednávajú aj speleológovia, lesníci či lanovkári. Všetko profesie, kde v tuhej zime prešlapuješ

Osadiť takúto pečať na topánku je pre výrobcu, ale aj pre používateľa, pocitom hrdosti.

z nohy na nohu a bolo by zle, keby ti prsty skrehli.“ Ku klasickým celokoženým topánkam sa vracajú aj tí, ktorí prepadli goratexu. „Darmo, goratexová vrstva, či chceš, alebo nie, časom prestane fungovať. Áno, tie boty krásne vyzerajú, majú módný strih, plno farieb, všelijaké frajerské pracky či ušká, ale stále je to len umelo vytvorený produkt. Tiež nie je lacný, ale časom prestáva plniť svoju funkciu. Už neudrží teplo, presiakne vodou. A opraviť to nejde. Ja stále tvrdím, koža je koža. Tú neoklameš, stvoril ju Pán Boh, a preto vždy zvíťazí. Hlavne, keď chodíš po tatranskej žule. A aj desaťročné horolezecké topánky možno zreparovať. Nová podrážka, nový krupón. A je to!“

**LUCIA LACZKÓ,
AUTORKA JE REDAKTORKA +7 DNÍ
FOTO: ALAN HYŽA**

Čo nám nechýba, je chuť víťaziť

GENERÁLNY PARTNER:

SLOVENSKÝ
PLYNÁRENSKÝ
PRIEMYSEL

OFICIÁLNI PARTNERI:

ZENTIVA

ECO INVEST

Allianz

Slovenská poisťovňa

PARTNERI:

Express Slovakia
MEDZINÁRODNÁ PREPRAVA, a.s.

TATRAVAGÓNKA a.s.
POPRAD

HLAVNÝ MEDIÁLNY PARTNER:

FORZA
PRODUCTION HOUSE

AUTOMOBILOVÝ PARTNER: TELEKOMUNIKAČNÝ PARTNER:

SUZUKI
Way of Life!

orange™

MEDIÁLNI PARTNERI:

STV
SLOVENSKÁ TELEVÍZIA

markíza
PRODUCTION HOUSE

TV
OBCHODNÁ TELEVÍZIA

Slovenský rozhlas

okey
rádio

ŠPORT

Gryf
Reklamné studio

DENNIK
SME

markíza
spoločenský týždenník

ZURNAL

Zoznam.sk

OSOBNOSTI.sk
NAJVIŠEJŠIE OSOBNOSTI
SLOVENSKA

www.paralympic.sk

Belgicko po 177 rokoch manželstva uvažuje o rozvode

Lev proti kohútovi

Nie si u nás vítaná!“ nadávajú Flámi najlepšej belgickej šprintérke. Kim Gevaertová sa stala neželanou. „Nie sme už tvoji fanúšikovia! Nehľadaj tu sponzorov!“ píšu na jej webovú stránku. Kim, podobne ako štyristo ďalších belgických osobností, podpísala petíciu Red de Solidariteit (Zachráňte solidaritu). Za záchranu Belgicka.

V túto jeseň sú bruselské balkóny a okná vyzdobené čierno-žltou-červenou trikolórou. Belgické zástavy visia všade. Asi preto, že Flámi mávajú svojou zástavou - čierny lev na žltom podklade. Iba Valóni sa do súboju vlajok nepúšťajú - ich zástava s červeným kohútom na žltom poli zostáva skrytá. Bruselský okno - balkónový protest je jasne patriotický: „Sme a chceme zostať Belgičanmi.“ Lebo osud Belgického kráľovstva je zrazu otázný. Problémom nie sú nacionalistické vášne medzi frankofílnymi Valónmi a Flámmi hovoriacimi holandským dialektom. Flámov síce škríe, že Valóni sa neučia po flámsky a obviňujú ich z kultúrneho imperializmu, Valónov uráža flámska materiálna nadržanosť, ale vzťahy medzi ľuďmi sú pokojné. Už 177 rokov dokážu etnicky nejednotní Belgičania v pokoji spolunažívať pod jednou strechou. A zrazu ich politici vášnivo študujú model rozpadu Česko - Slovenska...

Jazykové trápenie

Za všetkým hľadaj ženu, ale v politike platí, že za všetkým treba hľadať peniaze. A najmä o tie ide Flámom. Vo Valónsku, kde kedysi prekival ťažký priemysel, je najvyššia nezamestnanosť v krajine. Bohatší Flámi tvrdia, že dotujú „južanov“, Valónčanov. Vo Flámsku orientovanom na obchod a služby je práce dost, zamestnávateľia však vyžadujú dobrú znalosť flámčiny. Zlá správa pre tých, čo vedia iba po francúzsky...

Júnové voľby prebudili leva. Flámski politici získali dost hlasov na to, aby mohli zostaviť vládu, a „buchli pästou po stole“. Chcú radikálne reformy štátu, ktoré zaručia silnú

Koniec multikultúrneho Belgicka?

autonómiu regiónom Belgicka - Flámsku na severe, Valónsku na juhu a aj centrálnemu Bruselu. Viac moci regiónom znamená menší vplyv federálnej vlády. A to by už bola skôr konfederácia ako federácia. Tento projekt frankofónni politici neodmietajú, hoci tvrdia, že to bude prvý krok k nezávislosti Flámska. Poukazujú pritom na štatistiky potvrdzujúce separatistické nálady Flámov. Noviny Het Laatste Nieuws v septembri uverejnili prieskumy verejnej mienky, podľa ktorých každý druhý Flám si želá rozpad Belgicka (46,1%). A až 85,5% Flámov súhlasí s plánni politikov na oklieštenie právomocí bruselskej vlády. Ak by však malo dôjsť k deleniu štátu, Valóni chcú zmeny doterajšej etnickej hranice. Tvrdia, že Brusel a šesť jeho susediacich lokalít je obývaných francúzsky hovoriacim obyvateľstvom a ak by patrili Flámsku, ľudia v nich by prišli o jazykovú výhodu. Chcú tieto obce pripojiť k bruselskému regiónu. Flámi sú proti. Lebo napríklad obce Kraainem či Rhode-St-Genese (80% ľudí tam hovorí po francúzsky) patria medzi najbohatšie lokality v Belgicku!

Komu kráľovnú?

No a je tu aj otázka Bruselu s jeho vyše miliónom obyvateľov pestrého etnického

zloženia a s funkciou hlavného štátu Európskej únie. V Belgicku je etnický pomer Flámov ku Valónom 60:40, ale v Bruseli sú Flámi menšinou. Podľa prieskumov 96% Bruselčanov sa dohodorí po francúzsky, 36% z nich vie po anglicky a iba 31% po flámsky! Bruselčania nechcú rozpad krajiny a nechcú patriť iba Flámsku. Hlasovali by buď za spojenie s okypťeným Belgickom, alebo za vlastnú samostatnosť. A tak súboj leva s kohútom by mohol jeden malý štát doviest k rozpadu na tri ešte menšie štáty: Flámsko, ktoré (bez Bruselu) by si muselo zvoliť nové sídlo (Antwerpy, Gent?), Valónsko s hlavným mestom v Namure a Brusel, mestský štát s letiskom a vlastnými lesmi, ale s nárastom prístahovalcov a odlivom ziskov, keďže mnohí z tých, čo pracujú v Bruseli, bývajú a mŕňajú svoje platy mimo mesta. A podľa práva na sebaurčenie možno by vznikli štyri miništátiky. Ak by sa nemeckému etniku na východe krajiny nepáčilo patriť do Valónska. A ešte jedna otázka zostáva nedopovedaná: komu by potom patrila kráľovská rodina? Lepšie povedané, čo by potom zostalo kráľovskej rodine?

JAROMIR NOVAK
FOTO: JANA ČAVOJSKÁ,
AUTORKA JE REPORTÉRKA +7DNÍ

Prečo Belgičanom (ne)rozumiem?

V Belgicku sú tri oficiálne jazyky – francúzština, holandčina a nemčina. Ak rozmýšľate, či som náhodou nezabudla na flámčinu, tak vedzte, že flámčina je to isté ako holandčina, len s inou výslovnosťou a pár odlišnými slovami. Brusel leží vo Flámsku (časť Belgicka), no prevládajú v ňom po francúzsky hovoriaci Valóni. Minule som prepla na flámsky program. Objavila sa teta hovoriaca po slovensky a pod ňou flámske titulky. Očakávala som príspevok o krásach Slovenska. Namiesto toho som sa dočkala, ako po belgickom reportérovi hádžu moji krajanovia škridle, ako ho posielajú do teplých krajín a odmietajú sa vyjadriť na kameru.

A to všetko kvôli jednej otázke, ktorú im položil - ako ste prežívali rozdelenie Československa? Asi nás to ešte stále bolí. Keď totiž vidím, o akých trápeniach nemajú ľudia problém hovoriť v slovenských televíziách, nenapadá mi iná výhovorka. Ja len dúfam, že tento príspevok nikto z mojich bruselských kamarátov nevidel. Darmo by som im potom vysvetľovala, že my Slováci sme naozaj pohostinní.

Jablko v pive

Ak sa zoznámite s Belgičanom, hneď sa vám hrdo prizná, že je „Francúz“ alebo „Flám“. Patrí to k ich identite. Na billboardoch či potravinách nájdete všetko napísané aj vo francúzštine, aj v holandčine. Začiatkom septembra som navštívila filmový festival Brussels Movie Days. Hľa, nápis v angličtine, privítanie v kinosále po holandsky, hneď za tým to isté privítanie po francúzsky, a titulky? Jeden riadok po francúzsky a druhý po holandsky. Absolútna tolerancia. Po prvej filmovej predpremiére sa podával výborný drink, hrala príjemná hudba a ja som sa kochala elegantne upravenými Bruselčanmi. Práví Belgičania majú úhľadnosť naozaj v krvi. Ak si „vyrazia“, tak upravení do klasického štýlu. Ženy sledujú trendy a muži presadzujú ležerný biznis štýl – košela, sako, džínsy a elegantné topánky. Radšej ako na kávu si idú sadnúť na pivo. Špecialitkou je čerešňové, malinové či jablkové pivo. Ja, milovníčka všetkého jablkového, som ocenila, že si odteraz môžem dať sladký alkohol, ktorý, pretože je len „sedmička“, mi nezatočí hlavu viac, ako by som chcela.

Ťažko držať diétu

Ak ste na diéte, radím vám pri prechádzke Bruselom zapchať si nos. Obchodíkov s preslávenou čokoládou je tu asi toľko ako u nás novinových stánkov. Vôňa čokolády sa mieša s vôňou čerstvo upečených wafli, ktoré v tejto krajine vymysleli. Keď vás nezláka sladké, tak to budú vynikajúce hrubé belgické hranolčeky alebo mäkučky chlebič a bagety. Dobroty na vás budú útočiť na každom kroku. Je ťažké bojovať. Ešte aj môj nedeľňajší džoging vyrušuje moje chutové bunky. Na poslednom kilometri ma vždy zasiahne vôňa pečených kurčiat, ktoré predávajú v stánku pri ceste. Belgičania si radšej vystoja dvadsať minút v rade na nedeľné pečené kurča, akoby si ho urobili sami. Mňa kura zatiaľ baví piecť vlastnoručne doma. Rovnako ako slovenské koláče. Už mám aj kypraci prások do perníka zo Slovenska, ktorý som tu nemohla nájsť. Týmto by som chcela pozdraviť moju diétu! :)

DOMINIKA PÉTEROVÁ, BRUSEL
FOTO: JULIÁN PÉTER

Dobrovoľník a cyklistka

Masa ľudí ma doslova vytlačila z vlakovej stanice v čínskom Kunmingu. Je to typické veľké, nič nehovoriace mesto, jeho staré centrum padlo za obeť modernizácii. Keď som prišla do najlacnejšej dormitory, môj spolubývajúci spal. Moja násilná invázia do jeho sladkých snov mu asi neubrala na nálađe, lebo sme sa celkom družne zarozprávali. Bol to naozajstný bludný Holanďan. Posledných pár rokov strávil ako dobrovoľník v Indii, domov do Holandska išiel, len keď naozaj potreboval peniaze. A práve bol na dovolenke. Vyzeral ako jeden z tých hippies, čo v šesťdesiatych rokoch prešli cez polovicu Ázie stopom do Indie. Tak trochu stratený. Ale dal mi riadne kvapky. „Si v Kunmingu? Alebo už niekde v Sečuáne či Tibete? Dokážeš si vychutnať cestovanie naplno tým, že si vždy tam, kde si? Alebo tvoja myseľ uteká stovky kilometrov dopredu?“ Druhá šupa bola babena, ktorá prišla podvečer. Dovliekla si na izbu dve cyklistické tašky a zvalila sa na posteľ. Chvíľu nehybne ležala, potom zdvihla hlavu. „Dnes som fakt happy. Konečne som dorazila.“ „Odkiaľ?“ „Z Pekingu. Na bicykli. Za tri mesiace,“ usmiala sa nad mojimi otvorenými ústami. „To nič nie je. Na bicykli to šliapem už zo Slovenska...“ No koniec. Za deväť mesiacov prišla zo svojho rodného mestečka do Pekingu cez krajiny ako Albánsko, Turecko, Irán (v šiltovke, nie v čádore), Tadžikistan a Tibet... A teraz ide naspäť domov. Neuveriteľná žena. Strávila som s ňou pár hodín a dostala som hneď niekoľko lekcii. O odvahe, prekonávaní prekážok, peniazoch (za tri mesiace na ceste minula toľko ako ja za týždeň v Pekingu) a veciach, ktoré mi neutkveli v pamäti, ale predsa len niečo vo mne pohlí. Hovorila aj o tom, ako sa ona vyrovnávala s tým, že je „iná“. Ktovie, prečo je to vždy také ťažké... Nakoniec povedala niečo, čo by som si dala na maturitné oznámenie, vedieť to pred štyrmi rokmi: „Skúsenosť je najlepší učiteľ – najprv dáva testy a až potom lekcie.“ Pozrite sa na jej web: www.marijakozin.com.

MIRKA FOFVÁ ODNIEKIAL Z ÁZIE

INZERÁTY PREDAJCOV

- Kto daruje do nemocnice novorodeneckú výbavičku (hlavne perinky, oblečenie, hygienické potreby) pre budúcu mamičku? Dieťaťko sa narodí v januári. Kontakt - vydajňa Nota bene 02/52 62 59 62. Silvia 1758
- Kto daruje funkčný mobilný telefón? Kontakt: 0910 133 118, Jozef 1828 (TERNO - Petržalka)
- Súrne hľadám na prenájom obývatelnú záhradnú chatku. Seriózne. Sme slušný pár. Zatiaľ môžeme platiť 2 000Sk mesačne. Kúpim za prijateľnú cenu do 500Sk nemeckého ovčička. Som spoľahlivá milovníčka zvierat. Kontakt: 0914 233 037 alebo Pekná cesta, OD Jednota. Predajkyňa 994
- Prosím dobrých ľudí, ktorí by mi mohli darovať elektrický sporák s rúrou a mikrovlnnú rúru. Ďakujem. Kontakt: 0914 162 118, 856 Alžbeta, Kamenné námestie - OD Tesco predný vchod
- Prosím dobrých ľudí o pomoc s práčkou so žmýkačkou, televízorom a veci pre 7-mesačného chlapca a topánky pre deti na 9-ročné dievča, 10-ročného chlapca a 13-ročného chlapca. Sme sociálne odkázaná rodina. Kontakt: 0904 024 235, 1298 Alžbeta, Trnavské myto, Trznica – predný vchod

JOZEF

HLASUJTE ZA MŇA
0915 779 746

Tak, a predsa

*Tancujúci bezdomovec ladne sa skrúca
Rastie a klesá, v ničote sa stráca
Vietor do neho vanie, no po každom závane
znova zahorí
Až kým posledný dych ho úplne nezmorí...
Chladný vrah
Ostane len dym a spomienka s ním
Jemne sa rozplynie, chladne, len prach...
Z prachu si a prachom budeš
Z prachu znova vstaneš, aby silnejší si bol...
Tak, ľudia, nielen špina je v nás
Ale aj čistota a poctivosť je snaha z nás.*

**JOZEF 598, KAUFAND – PREDNÝ
VCHOD, BRATISLAVA PETRŽALKA**

JÚLIUS

HLASUJTE ZA MŇA
0915 779 746

Stano 2

V roku 2003 Stana pustili z väzenia na podmienku. Ako vyšiel z väznice, ponáhlal sa priamo do Prešova. Rovno zo stanice ho v noci o pol dvanástej odviezol taxík domov. Keď prišiel pred dom, videl, že celý je ponorený do tmy. Zrejme v baraku už každý spal. Brána bola otvorená. Vyviezol sa na piate poschodie a zastal pred svojím bytom. Zazvonil raz, a potom ešte raz. Po nejakom čase sa dvere otvorili. Stál v nich chlap v pyžame. Keď sa mu Stano lepšie prizrel, zistil, že chlap má na sebe jeho, Stanove pyžamo.

„Dobrý večer,“ vykoktal Stano, lebo v tej rýchlosti mu nič rozumnejšie nenapadlo. Potom ale predsa len dodal: „A vy ste kto?“ Chlapík možno aj chcel niečo povedať, ale z prítmnia kuchyne sa ozval výkrik: „Kristepane, Stano!“ Jeho žena Helena vybehla pred dvere a postavila sa medzi Stana a toho v pyžame.

„Vieš... Ja... Vieš...“

„Nie, neviem,“ prerušil ju Stano. Odstrčil ženu i chlapa a vošiel do bytu. Všetko mu pripadalo ako v zlom sne. Veď len pred dvoma týždňami bola Helena za ním v Leopoldove. Hovoril jej, že možno ho pustia na podmienku a ona sa tešila. „Bude to fajn,“ povedala. Doparoma! Stano vošiel do obývačky. Na stoličke boli prehodené šaty toho druhého. Chytil ich a vyhodil do predizby. Potom zavrel za sebou dvere a ako bol, v šatách a obutý,

ZAPOJTE SA!

Ktorý z príspevkov je podľa vás najlepší?
Zaujímá nás to! Pošlite SMS
s menom autora príspevku na číslo

0915 779 746

**Hlasovanie za príspevky v minulom čísle:
Teraz to bolo skutočne tesné: stále vedie
Július a jeho Stano 1, ale už len o jeden
hlas pred Jozefovou básňou Kto si. Takže
hlasujte aj tento mesiac, sme zvedaví,
ktorý príspevek je podľa vás najlepší. r**

vyvalil sa na gauč. Z predizby doliehal k nemu šepot a akýsi šum. Potom počul zatvorit vonkajšie dvere a v byte nastalo ticho. Stano sa chvíľu prehadzoval na gauči, potom vstal a prešiel sa po byte. Bol prázdny. Po chlapíkovi a manželke ani stopy. V kuchyni otvoril chladničku, kde našiel akúsi plnú fľašu...

Keď sa na druhý deň zobudil, zistil, že leží na dlážke v kuchyni a vedľa neho stojí prázdna fľaša od ginu. No nazdar, povedal si. V hlave mu hučalo a bolo mu mizerne. Vyzliekol sa a vliezol do kúpeľne. Najprv si dal horúcu, a potom studenú sprchu. Toto ho trochu vzpružilo. Potom si sadol v obývačke do kresla a zamyslel sa. Čo teraz? O chvíľu zaznel zvoniec. Stano išiel otvorit. Pred dverami stáli dvaja policajti s chlapíkom, ktorý tu v noci behal v pyžame. Za nimi sa krčila manželka Helena a hľadela do zeme.

„Pán Horný,“ ozval sa jeden z policajtov, „prišli sme vás vyzvať, aby ste opustili tento byt, ktorý je výhradne majetkom tutej pani Hornej,“ pričom rukou ukázal na Helenu.

„A to už ako?“ začudoval sa Stano.

„Ten byt bol mojej mamy,“ ozvala sa Helena. „To vieš veľmi dobre. A keď pred dvoma rokmi zomrela, tak mi ten byt pripadol ako dedičstvo. Len mne.“

„No počkaj, ale zariadenie, televízor, chladnička, práčka, veď to všetko som kupoval ja.“

„Môžeš si to všetko zobrať,“ veľkodušne ho odbila Helena.

Máš podmienku, chlape, máš podmienku, hovoril si Stano v duchu. Ruka ho svrbela a najradšej by ich všetkých tu pozabíjal, ale hrozba kriminálu ho brzdila.

„Pozrite, pán Horný,“ ozval sa zase policajt. „Pokiaľ sa cítite poškodený, máte možnosť obrátiť sa na súd so žiadosťou o majetkové vyrovnanie. Teraz ale poslušnite našu výzvu a opusťte byt. A žiadne hlúposti,“ dodal pochmúrne. „Ste v podmienke.“

To, čo nasledovalo v ďalších dňoch, bolo neskutočné.

Viete, ten byt jej skutočne patrí, nájdite si zamestnanie a skúste aj nejakú nocľaháreň, fond pre takéto príležitosti sme už vyčerpali, nevieme, nemáme, prídte o mesiac, no hotové peklo. Stano bol pomaly bez peňazí, prespával na stanici, v parku, jednoducho, kde sa dalo. Za posledné peniaze odcestoval do Bratislavy. Dúfal, že vo veľkom meste skôr nájde nejakú pracovnú príležitosť. A hlavne ubytovanie. Naivka! Bratislava ho privítala lavičkou v parku. Víťaj, ďalší!

Bože, koľko ich ešte bude?

JÚLIUS, ŽUPNÉ NÁMESTIE, BRATISLAVA

LUBOŠ

HLASUJTE ZA MŇA
0915 779 746

Exekútori to vedia

Bývate pekných pár rokov v Bratislave ako bezdomovec. Túlate sa ulicami a snažíte sa prežiť, aby ste nezamrzli, neumreli hladom, pár tiežpodnikateľov vás zamestná, ale výplata nikde. Poctivo predávate Nota bene, aby ste nemuseli kraďnúť. Prestanete piť, začnete slušnejšie žiť, zaradíte sa znova do spoločnosti - a už je tu problém. Ste rád, že si môžete zaplatiť ubytovňu, chodiť čistý, neotravovať ľudí na ulici. Ale to ešte neviete, že len na to čaká EXEKÚTOR, ktorý získal vašu adresu od nejakej organizácie, ktorá namiesto toho, aby vám našla primeranú prácu, podáva informácie o tom, kde sa nachádzate. Akosi vám príde príkaz na exekúciu, lebo vás mesto, v ktorom ste sa narodili, naháňa, že ste neplatili za odvoz a likvidáciu odpadkov. Ale za aký odpad, keď tam nebývate? Nikoho nezaujímá, že ste sa trochu postavili na nohy, treba vás znova zadupať do špiny! Štát vela rozpráva, ako by chcel pomáhať, ale naši predstavitelia hrabú len pre seba. My sme len obyčajní ľudia a myslím si, že sme aj najviac ohrozovaní, veď nie sme nijaká menšina ani etnikum, a dokonca ani chránené zvieratá.

Človek, ktorý chce začať slušne žiť, má v našej spoločnosti malú nádej. Nebyť takých organizácií ako je Nota bene, ktoré zastupujú štátne inštitúcie (vlastne upratujú za štát najväčšiu špinu), zle by to dopadlo s chudobou.

Na záver jedno heslo: Zašliapnime chudáka, veď u mocných by nám to neprešlo.

LUBOŠ 033, BRATISLAVA

TOTO VYDANIE NOTA BENE PODPORILI AJ:

◀ Autor článku s tromi kamarátmi po besede v Piešťanoch. Zľava Peter Valo, Peter Horváth, Ján Režňák a Matej Beznák.

ho v Piešťanoch zaistil agilný milicionár a odviezol na sovietsku komandatúru. Keď kapitán Vinogradov zistil, že ide o frontového stíhača, prepustil ho. Neskôr Režňák nastúpil do československého letectva a zaradili ho do aplikačnej dôstojníckej školy. Vyradili ho tesne pred jej ukončením a udelením hodnosti poručíka. Z armády ho vyhodili v čase, keď prepúšťali aj tých, čo bojovali v bitke o Britániu. Nejaký čas preškoľoval pilotov. Potom mu ŠTB zobrala letecký diplom a robil ako mechanik v Považskej Bystrici. Agenti Štátnej bezpečnosti mu dlho strpčovali život, lebo odmietol s nimi spolupracovať.

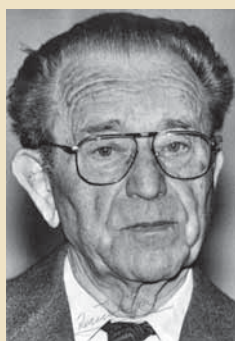
Štvanica na pokračovanie

Prvý menší medailón o Režňákovom som napísal v roku 1992. Neskôr mi v denníku

Viac ako víťazstvá si cenil lietanie

Slovenské eso

Pred pár týždňami sa rozniesla správa, že vo veku 88 rokov zomrel legendárny stíhač Ján Režňák. Vo svetových tabuľkách stíhačov druhej svetovej vojny ho zaradili na 74. miesto.

Na fronte

Do Majkopu pricestoval 28. októbra 1942. Keď je frontový pilot vo vzduchu, nikto sa ho nepýta, či chce, alebo nechce bojovať. Prežije len rýchlejší a šťastnejší. Režňák bol rýchlejší a šťastnejší. Svojho prvého protivníka, I. 153, zostrelil 17. januára 1943 v oblasti Smolenskaja a posledného, Lagg 3, 30. júna 1943 v oblasti Slavianskaja. Celkovo dosiahol tridsaťdva a pol zostrelu. Polovica sa priznávala vtedy, keď sa na víťazstve podieľajú dvaja stíhači. Ďalšie tri mu nepriznali, lebo protivníkov lietadlá padli do mora a vo vzduchu nebol nikto, kto by mu ich dosvedčil. Z Anapy odchádzal domov 6. júla 1943. Po návrate lietal hliadkové lety počas preletov spojeneckých bombardérov. Keď 26. júna 1944 nešťastne zaútočilo šesť strojov z jeho letky na mohutný zväz amerických bombardérov, zahynuli jeho traja kamaráti. Režňák mal šťastie, zostal na zemi, lebo ho nezaradili do zostavy. Po vypuknutí povstania odmietol nemecké ponuky, aby lietel za nich. Po prechode frontu

Režňákovu sa viac uznania ako doma dostalo v zahraničí. Problém bol v tom, že svoje víťazstvá dosiahol na východnom fronte, čo mu po vojne i neskôr prinieslo nemalo problémov. Zúčastnil sa na bojoch v prvej kampani, keď sa ešte lietalo na obstarožných dvojplôšníkoch Avia – B534. Po preškolení v dánskom Growe ho poslali do prvej línie spolu s 13. letkou druhýkrát. Na front sa nepýta. Dostal rozkaz a šiel. Bol jeden z mála, ktorý dal najavo, že sa mu tam nejako zvlášť nechce. Za trest nesmel lietieť s ostatnými, ale musel cestovať vlakom, čo bolo pre pilota dosť ponižujúce.

Koridor uverejnili šesťdielny seriál Slovenské eso. Potom k nemu pribudol publicistický film, ktorý pod rovnakým titulom odvysielala košická televízia. Bol to celkom obyčajný ľudský príbeh. Istý denník sa snažil vyvolať hystériu. Jeho koncipienti si nevedeli predstaviť, že by si niekto dovolil nakrútiť faktografický film o pilotovi, ktorý lietal na východnom fronte. Štvanicu a vyhrážky súdmi si odniesla na zdraví, bohužiaľ, pilotova manželka. V roku 1996 mi vydavateľstvo ATRAKT vydalo knižku Slovenské eso a ruský cár. Pri promócií knihy sa v preplnenom Teatre bratislavského Istropolisu stretli obe hlavné postavy príbehu z čias druhej svetovej vojny: Eso - Ján Režňák a cár - Peter Horváth. Vedľa seba stáli najúspešnejší slovenský stíhač a prvý dezertér slovenskej armády, ktorého odsúdili na smrť a prežil len vďaka tomu, že prezident Slovenskej republiky rozsudok nepodpísal. Na pódiu stáli vedľa seba, akoby ich nepoznačili dva celkom rozdielne osudy. Popri tejto dvojici sa tam objavil aj generál Ján Šavel, ktorý sa vyznamenal tým, že ako nadporučík slovenskej armády previezol z Grinavy zajatých amerických pilotov na povstalecké územie. Prokurátor Raša preňho žiadal

trest smrti. Keď vyšiel z väzenia, vážil 43 kilogramov. Čo človek, to osud. Na týchto ľuďoch bolo podstatné, že nepovažovali za potrebné prerábať svoje životopisy, ako to u nás býva po politických zvratoch zvykom. Napriek rozdielnym osudom nepripustili, aby medzi nich vstúpila politika, a zostali priateľmi.

Pocta od kapitána

V miléniovom roku bol Ján Režňák navštíviť vnuka v Spojených štátoch. Bývalý stíhač tam letel ako cestujúci v Boeingu 747 spoločnosti British Airways. Na chvíľu zatúžil vidieť svet zhora. Povedal vnukovi, že by rád sedel pri okne. Ten to naznačil stewardke a dodal, že dedo je bývalý stíhač. Stewardka o chvíľku pribehla a oznámila mu, že ich kapitán pozýva k sebe. „Ale my tu máme ešte malého právničika,“ bránil sa veterán. Kapitánovi to neprekážalo. K právničikovi posadili stewardku a bývalý slovenský stíhač šiel s vnukom do pilotnej kabíny. Kapitán ho posadil vedľa seba a so záujmom počúval jeho spomienky. Keď Režňák rozprával o tom, ako musel núdzovo pristáť na ľadovej kryhe v Azovskom mori, požadoval, aby mu to more ukázal na mape. Po návrate medzi cestujúcich našiel Režňák na sedadle tašku s fľaškou francúzskeho koňaku. Stewardka mu vysvetlila, že to je darček od kapitána: „Za to, že ste boli ochotní ísť k nemu hore.“ Starý pilot prvýkrát pocítil úctu, ktorú v zahraničí vzdávajú piloti veteránom bez ohľadu na to, na ktorej strane bojovali.

V generálskej spoločnosti

V USA sa Ján Režňák zoznámil s majorom letectva vo výslužbe Thomasom H. Quinlanom, ktorý pracoval

Slovenskí piloti v Growe.

vo Washingtonskom leteckom múzeu, a pozval ho na prednášku generála Ralla a generála Crosbyho. Prvý z nich bol tretím najúspešnejším nemeckým stíhačom s 275 zostrelmi a druhý presláveným americkým navigátorom bombardovacích zväzov. V hale sa tiesnilo viac ako tisíc ľudí. Pred prednáškou predstavil major vzácnym hosťom slovenského veterána. „Kto bol váš veliteľ v Rusku?“ opýtal sa ho Günther Rall. Režňák mu odpovedal: „Major Dietrich Hrabak.“ Potom vysvitlo, že vedenie JG-52 prebral po Hrabakovi práve Rall, ktorý sa správal k slovenskému kolegovi veľmi priateľsky. Netajil sa tým, že bol sám osemkrát zostrelý. Z toho sedemkrát núdzovo pristál a raz vyskočil padákom. Po prednáške bola autogramiáda. Aj Ján Režňák chcel podpisy slávnych generálov. Generál Rall vstal zo stoličky a objal človeka, ktorý chcel od neho autogram.

Blesky blýskali. Fotoaparáty cvakali. Každý bol zvedavý na to, s kým sa to objíma nemecké supereso. Keď americkým leteckým nadšcom oznámili, že je to najúspešnejší slovenský stíhač, odrazu bol stredobodom pozornosti a popri dvoch vo svete vážených generáloch musel vo Washingtone rozdávať autogramy aj doma často zaznávaný Ján Režňák.

Galéria veteránov

Vo Washingtonskom leteckom múzeu videl Ján Režňák fotografie Američanov, Francúzov, Angličanov, Japoncov, Nemcov, Talianov, Maďarov... a ďalších. Po skončení vojny založili na Západe svetovú organizáciu veteránov. V nej sa stretli ľudia, ktorí bojovali proti sebe. V spoločnej zhode môžu najviac hovoriť o cene mieru. Do tejto galérie sa v Amerike zaradil aj Ján Režňák, ktorého pracovníci múzea poprosili, aby im poslal autentickú fotografiu. Domov sa vrátil s pocitom prajnosti, aký doteraz ani nezažil. S Jánom Režňákom som absolvoval viacero besied. Najkurióznejšie bolo, že si viac ako svoje letecké víťazstvá vážil krásne lietanie akrobata Júliusa Trnku. O svojom živote hovoril spolu s priateľmi Petrom Horváthom alebo legendárnym povstaleckým pozorovateľom Matejom Beznákom či Imrichom Stosselom, ktorý v SNP odlietal najviac bojových letov. Všetci hovorili fakty, len po politizovaní nebolo ani stopy. Politika, ktorá spôsobila vojnu, skončila na smetisku dejín. Na takýto prístup si budeme musieť v našej histórii ešte počkať. Ján Režňák sa narodil 14. apríla 1919 v Jablonici a zomrel 19. septembra 2007 v Martine.

PETER VALO,
AUTOR JE REDAKTOR SLOVENKY
FOTO: VLADIMÍR KAMPF
A ARCHÍV AUTORA

S kamarátmi pri výcviku.

Deti sú vo vytržení, no majú trpezlivosť.

Za otcami poslušne kráčajú na dno hlbokého kameňolomu v Blumenbergu, za barokovým bavorským mestom Eichstätt. V ruksaku na chrbte majú kladivko a dlátko a keby to boli nástroje príliš malé, väčšie kladivo a väčšie dláto nesie aj každý tatko.

◀ Lovci fosílií vo vápencovom lome.

najväčším prírodným parkom v Nemecku. V roku 1969 jeho vznik iniciovali Pappenheimčania a rýchle sa stal jedným z najobľúbenejších výletných prázdninových i víkendových cieľov obyvateľov Bavorska, pretože poskytnú každému niečo.

Popri pamiatkach z druhohôr je na území parku aj archeologické múzeum v Kelheime, ktoré na nálezoch, rekonštrukciách dobových objektov, aj inscenáciami dobových scén zoznamuje s kultúrou Keltov, Rimanov, ktorí tam prebývali pred Germánmi. Je aj pozvánkou na návštevu stredovekých bavorských hradov, do galérie s dielami Petra Paula Rubensa na hrade v Neuburgu na Dunaji, na početné hradné rytierske slávnosti do Kipfenbergu, Riedenburgu, Neuburgu i Hexaneggeru. Botanickou záhradou sa návštevník dostane na turnaje na nádvorie hradu v Pappenheime. Mestečká sú klenotnicami nemeckej barokovej architektúry. Vyniká najmä Eichstätt s nádherne udržiavaným Reзиденčným námestím a komplexom budov, patriacich veľkej miestnej Katolíckej univerzite, ktorá má poslucháčov zo všetkých po nemecky hovoriacich krajinách. Altmühltalský park aj veľkým športoviskom je najmä pre rodiny s deťmi. Vede ním dvestokilometrová trasa s najlepšimi vyhliadkami pre peších turistov, vyše osemsto kilometrov perfektne vyznačených cyklotrás a raj kajakárov a kanoistov na rieke Altmühl.

Bavorská cesta do praveku

Lovci fosílií

Väčšinou popri nich kráča aj mama, zvedavá, čo sa im tento raz podarí uloviť. Lebo kto raz príde, chce sa vrátiť opäť a zasa. Z domu a dvoch miestnych múzeí sú vyzbrojení pohľadmi na farbisté obrazy ich kraja pred 140 miliónmi rokov. Vtedy všetko ležalo na dne mora a na brehu lagúny v subtropickej klíme rástla bujná zeleň. Morské vody, brehy i vzduch boli plné obrovských čudných tvorov.

Okrovožltá hlbčina

Druhohorný jurský park po čase padol za obeť vrásneniu zemského povrchu. Podzemie susedných usadlostí Solnhofen, Mörnsheim, Langernalthheim, Treuchtlingen a Pappenheim vrátilo, vďaka miestnym pozorným obyvateľom a neskôr aj archeológom, postupne od roku 1798 na svetlo sveta vyše deväťsto rozličných druhov skamenelín druhohorných mäkkýšov, dravých rýb, ráčikov i najcennejší objav – pravekého vtáka archeopteryxa, odtlačeného vo vápencovej platni. Okrovožltá hlbčina v Blumenbergu bola pred pár rokmi vápencovým lomom, kde podchvíľou pozornejší robotníci našli v platniach úžasné odtlačky pravekých

živočíchov a rastlín.

Potom však prevládol názor, že oveľa väčším bohatstvom než fažba stavebného kameňa sú pozdravy z druhohôr, invázia amatérskych lovcov fosílií, dokonca aj celých rodín. Poctivo, opatrne štiepia platne vápenca v nádeji, že sa im podarí niečo nájsť.

Turista z väčšej dialky, ktorý prišiel bez náradia, nie je hendikepovaný: Kladivo aj dlátko mu požičajú v obchodíku pri vstupe alebo v susednej kaviarničke. Úspech v podobe drobného odtlačku je dosť pravdepodobný, kto by však nemal na tukanie kladivom čas či trpezlivosť, môže si druhohornú maličkosť kúpiť v kiosku s propagačnými materiálmi pri vstupe. Lom je pre verejnosť otvorený denne od mája do októbra a vstup je zdarma.

Podnikaví Pappenheimčania

Blumenberg je aj východiskom k náučnému chodníku po miestnom „jurskom“ parku, ktorý je súčasťou prírodného parku Altmühltal. Leží kúsok na sever od Ingolstadtu, rodiska Audi, na ceste k Norimbergu a plochou 3000 štvorcových kilometrov je druhým

TEXT A FOTO: JÁN BLAŽEJ,
AUTOR JE REDAKTOR TRENDU

Historické mesto Eichstätt.

Sebci, samotári, homosexuáli...

Naši najbližší

Človek vraj pochádza z opice. Darwinovu teóriu poznajú asi všetci. Dôkazy o jej správnosti sa ľahko dajú nájsť aj pri prechádzke po zoo. Asi najpodobnejšie sú nám opice. Možno sa vám už stalo, že ste videli šimpanza, ktorý práve nemal dobrú náladu, a tak vám jednoducho vyplazil jazyk a odkračal.

Osamelý pavián v zoologickej záhrade v Litve si adoptoval kura a staral sa oň ako o vlastné mláďa.

V jednej holandskej zoo majú orangutana závislého na potetovaných blondínkach. Kvôli svetlovlasej ošetrovateľke dokonca začal ignorovať ostatné dámy svojho druhu.

JÚLIA KAMPFOVÁ

FOTO: VLADIMÍR KAMPF,
AUTOR JE REPORTÉR ŽIVOTA

Pomáhajú si napríklad pri love. Šimpanzy dokážu byť sebecké. Navzájom si pomáhajú, ale keď ide o potravu, snažia sa získať čo najväčší podiel. Chýba im zmysel pre spravodlivosť.

■ U paviánov nie je zaujímavý len ich veľký červený zadok, ale aj spôsob uskladňovania potravy. V líkach jej môžu mať toľko, koľko v žalúdku. V skupine je vodcom mohutný šedivý pavián, ktorý má najväčšiu „cikulu“. Ostatné paviány mu otfčajú svoje červené zadky, aby mu prejavili rešpekt. Vodca tlupy občas nižšie postaveného jedinca na znak uznania jeho podriadenosti aj náznakovo „odpári“, nech je to samica či samec. Vedci preto v minulosti

■ Šimpanz učentlivý je najinteligentnejšia a najzručnejšia ludoopica. V jeho povahe je množstvo našich čŕt. Názov učentlivý - je výstižný. Dokáže sa naučiť bezpečne prechádzať cez cestu, môže sa naučiť posunkovú reč, vyrábať jednoduché nástroje, ktoré si schováva a rozoznať svoj obraz v zrkadle. Uvedomuje si vlastnú osobnosť. Jednotliví členovia tlupy spolupracujú, čo je u primátov ojedinelé.

predpokladali, že paviány sú „teplé“. Nie sú však homosexuáli. Šéf len oznamuje, že je všetko v poriadku.

■ Orangutan je najohrozenejší ludoop. Ľudia ničia jeho prirodzený pralesný domov, bez ktorého nemôže žiť.

Orangutany sú samotári. Dospelé samce žijú samostatne, do styku so samicami prichádzajú len počas párenia. To sa skôr podobá na znásilnenie, kvôli veľkým rozdielom vo výške a váhe medzi samcom a samicou. Na noc si stavajú hniezda, v ktorých spia. Sú to veľmi inteligentné a tvrdohlavé zvieratá. Pre orangutany je typické, že majú zvláštnu záľubu v zvláštnych veciach. V zajatí si rady prezerajú obrázky v časopisoch.

■ Najhrôzostrašnejšie vyzerajúci ludoop je pravdepodobne gorila. Môže vážiť až dvesto kilogramov. Živí sa však výhradne vegetariánskou stravou. Môžete mať istotu, že vás nezozerie.

Gorily napriek tomu netreba provokovať. Bezdôvodne na ľudí neútočia, ale ak sú vyprovokované, ľahko dokážu človeka aj zabiť. Pri upevňovaní si svojich pozícií sa navzájom vyhrážajú búchaním dlaní o hrud, trhajú a rozhadzujú listy, trieskajú kusom dreva o zem, alebo ukazujú zuby. Vyzerá to naozaj hrôzostrašne.

Neplače, že má choré nohy, teší sa, že s detskou mozgovou obrnou vlastne dopadla ešte „celkom dobre“. Topánky, kabelky, pulóvriky, prívesky, náramky – to je jej! Rada sa parádi, experimentuje a kombinuje všelijaké kúsky, najnovšie vyskúšala aj melír na vlasoch.

Robila si ho sama a „kupondivu, vyšlo to,“ povie Slávka. Má štrnásť, chodí do ôsmej „cé“ a každý, kto by čakal, že jej zdravotný hendikep uberie zo seba, musí po pár sekundách okamžite pochopiť: Choré nohy neznamenajú zúfalstvo. Slávka je šťastné slniečko.

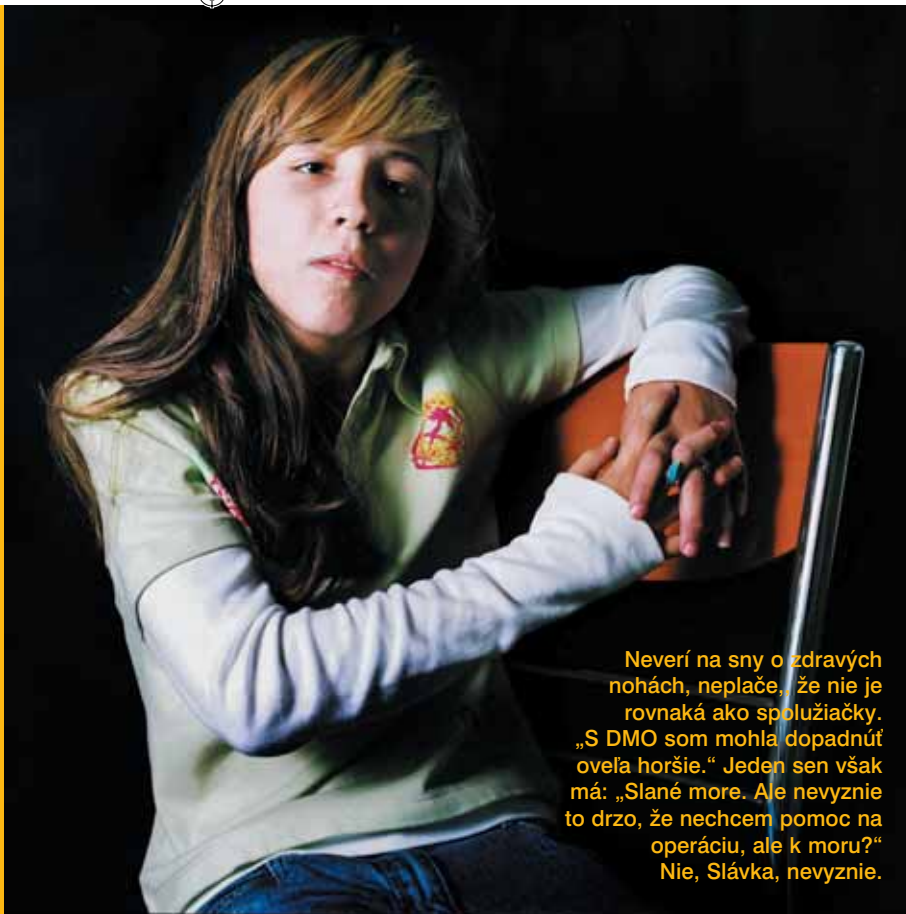
O chlapoch a byte

„Už mi to až tak veľmi neprekáža, som zvyknutá,“ upresní Slávka pocity zo svojej celoživotnej diagnózy a usmieva sa pritom od ucha k uchu. Jej chichot je nákazlivý. „Ona má takmer vždy veselú náladu,“ zapojí sa do debaty Slávkina mama. Okrem Slávy má ešte o dva roky staršiu Mirku a malého prváčika Peťka. „Dcéry mám s bývalým manželom, Petrika s partnerom. Asi tiež bývalým. Odkedy odišiel na zárobky do Anglicka, akosi zredla naša komunikácia. Obávam sa, že nás už nechce. Nemám to šťastie spoliehať sa na mužov.“ Vzápätí sa pochválí ‚majstrovským kúskom‘. „Po dlhých rokoch strávených v prítomnom jednoizbáku sa na nás tento rok usmialo šťastie. Mesto nám pridelo tento trojizbový byt, a keď som sa to dozvedela, bola som najšťastnejšou mamou na svete. Ale neprajem nikomu to prosíkanie na úradoch, ktoré som absolvovala. Chodila som na sociálku ako na hodiny klavíra. Pílla som im uši, že sa v jednej cimre jednoducho už nezmestíme. Navyše s postihnutou Slávkou. Fungovali sme tam ako sardinky, natlačený jeden na druhom.“

Ôsmačka Slávka teraz sedí na stoličke a ako inak, zoširoka sa usmieva. O všetkom je ochotná sa rozprávať, len nie o škole. „Známky... no... tak... dá sa,“ skonkretizuje posledné vysvedčenie a keď padne reč na neoblíbený predmet, rýchlostou blesku z nej vyletí: „Vôbec nemusím matematiku, tažká je.“

Vtáčatko

Vráťme sa ale na začiatok. Pred štrnástimi rokmi sa v júli prihlásila na svet Slávka. Predčasne, v siedmym mesiaci. Miery žalostné - kilo osemdesiat a drobučkých dvadsaťosem centimetrov. „Akurát do dlane,“ zavtipkuje dnes mama Andrea. Vtedy bola

Neverí na sny o zdravých nohách, neplače, že nie je rovnaká ako spolužiačky. „S DMO som mohla dopadnúť oveľa horšie.“ Jeden sen však má: „Slané more. Ale nevyznie to drzo, že nechcem pomoc na operáciu, ale k moru?“ Nie, Slávka, nevyznie.

Štrnásťročná slečna sníva o mori

Pohodová

vylakaná na smrť. „Ktorá mamka by nebola! Predčasne narodené bábätká sú ako malé vtáčiky. Krehučké, slabé a aj keď to nikdy nevyslovíš nahlas, strach, že to drobné stvorenie môže hocikedy zomrieť, ťa umára deň - noc. Preplakala som si svoje...“ Slávka však bola bojovníčka, veľmi rýchlo začala sama dýchať, prehádzať, priberať. Mamku ju dojčila, aj keď bola v inkubátore. V septembri 1993 sa rodinka Bučákovcov rozrástla tak naozaj. Trojmesačnú Slávku konečne prepustili zo špitála a priniesli si ju domov. Hrozba detskej mozgovovej obrny, ktorá sa definitívne diagnostikuje až v prvom roku, je pri drobcoch, ktorí sa skoršie vypýtajú na svet, veľká. Bohužiaľ, aj v Slávkinom prípade sa prvé narodeniny oslavovali pochmúrnejšie.

No a čo!

Andrea dodnes nerozumie tomu, prečo po zdravej Mirke prišla o necelé dva roky na svet postihnutá Slávka. „Petko je tiež zdravý, všetko si zlizla naša prostredná,“ usmeje sa na svoju štrnásťročnú fešandu. Slávka mimovoľne pokrčí plecami a so sympatickým tínedžerským nadhľadom

debatu v akomsi smútočnom duchu rýchlo uzavrie: „No a čo!“ Posmechov a úšľabkov si počas detstva užila až - až. Spišská Nová Ves je malé mesto, každý postihnutý viac „svieti“. Nijaká primitívna a uštipačná poznámka však slečnu s chorými nohami nezrazila na kolená. Nepočúva sa to síce dobre, keď hocijaký fagan posmešne na ňu ukáže prstom a debilne vykrikuje: „Aha, čaptavá ide!“ Ale akosi prirodzene sa naučila prijímať podobné hlúposti na princípe „jedným uchom dnu, druhým von“. Slávka už dnes o diagnóze DMO vie omnoho viac. A práve preto sa snaží zastaviť akúkoľvek cudziu lútosť už v prvopočiatkoch. „Veď som mohla byť úplne celá postihnutá! Alebo aspoň oveľa viac nehybná, niektorí deemočkári ani nerozprávajú, sú nielen fyzicky, ale aj mentálne postihnutí. A ja dokážem trošičku prejsť po svojich, aha!“ opatrne sa posúva zo stoličky na zem. Neposlušné nohy treba síce viac tlačiť do kroku, ktorý zďaleka nie je ľadný a pravidelný, ale chvíľa, keď sa dotkne o meter vzdalenej steny a pritom stále stojí na vlastných nohách, je neopísateľná.

■ Občianske združenie Medzi nami sa aj vďaka uverejňovaniu príbehov v Notabene snaží pomôcť sociálne slabším rodinám a rodinám s postihnutým členom, preklenúť ich bezútešnú situáciu. Ide o konkrétnych ľudí, ktorí sa nie vlastnou vinou ocitli v ťažkej situácii. Možno sa nájde niekto, koho oslovila optimistka Slávka. Neverí v zázračné operácie, ktoré by ju vyliečili a postavili na nohy. Dúfa však, že sa raz, možno aj s Vašou pomocou, okúpe v mori. Číslo účtu, kam môžete poslať váš príspevok na prípadnú Slávkinu dovolenku: 4 040 218 205/3100 (Ľudová banka). Pripíšte poznámku – Slávka. Kontakt na OZ Medzi nami: 0915 174 507, medzinami@zoznam.sk

■ Projekt OZ Medzi nami sa realizuje aj vďaka podpore Nadácie VÚB, ktorú oslovila práca združenia s konkrétnymi ľudskými osudmi. Ďakujeme!

Po byte sa potuluje najčastejšie štvornožky. Ruky má silné a kolená už odolné. Keď ide von, používa invalidný vozík. Na odvážnu otázku, či by chcela byť zdravá, teda mať v poriadku nohy, odvetí: „Možno. Neviem, aké to je. Ale nie je mi zle ani teraz.“

Osemtisíc na štyroch

Kamarátov má dosť, po škole neostáva zavretá doma. Pri fajne počasí ju vždy niekto vezme von. Slávka nepatrí k uzavretým typom, miluje spoločnosť, baví ju rozprávať sa, klebetiť, vymýšľať. Čím bude, keď vyrastie, ešte nevie, po „základke“ možno skúsi nejakú školu s počítačmi. Rozhodne sa nemieni orientovať na prostredie výlučne pre zdravotne postihnutých. „Chodím na normálnu, teda zdravú školu. Spolužiaci mi pomôžu, keď treba, jediný problém sú pre mňa schody. Tie sama nezdolám. Inak som

samostatná.“ Netúži po obrovskom majetku, ale verí, že bude mať väčšie šťastie na správneho chlapa, než mala jej mamka. „S otcom sa vidím sporadicky,“ zabŕdne do rodinných vzťahov a pri zmienke o peniazoch sa pre istotu zhlboka nadýchne. S mamou, sestrou a malým neposedným bratom žijú síce v peknom pridelenom „trojizbáku“, čo môže vyvolávať dojem prepychu, ale „každú korunu trikrát v dlani obrátim, než sa rozhodnem minúť ju,“ vysvetľuje domáci rozpočet mama Andrea. Je opatrovatelkou vlastnej dcéry plus má výtviné na deti. Príjem ich rodiny je necelých osemtisíc. Suma, z ktorej by živil jeden človek, nie štyri duše! Aj preto mama nepohrdne nijakou brigádou. „Včera prišla najstaršia dcéra zo školy, že na učebnice nemčiny treba šesť stovák. K tomu obedy do školy, nájomné, benzín, najnovšie sa desím opravy auta. Felícia dosluhuje, čaká ju „estékáčka“ a nefunuguje tam smerovka, hapruje prevodovka, výfuk je deravý. Nechcem ani pomyslieť, koľko ma vyjde oprava. Bez auta sme nahratí. Slávkou vozím do školy, zo školy, k lekárke, všade, kam treba.“ Andrea stále dúfa, že chôdza sa jej dcére zlepší. „Keby prešla vzpriamenejšie dlhšiu trasu ako len meter - dva. Od narodenia poctivo cvičila bolestivú Vojtovu metódu, vyplakala pritom more slz. Aj dnes raz do týždňa cvičí s rehabilitačnou sestrou. Dala by som všetko za to, aby sa jej polepšilo. Je usilovná, samostatná a neuveriteľne skromná. Vie, že nemôžeme vyskakovať, preto po ničom hmotnom netúži. Sníva o dovolenke pri mori, ale nahlas to nepovie, lebo sa hanbí a vie, že je to zbytočné. Iba z môjho príjmu to nikdy nedokážem. Prepáč, Slávka moja!“

LUCIA LACZKÓ,
AUTORKA JE REDAKTORKA +7DNÍ
FOTO: ALAN HYŽA

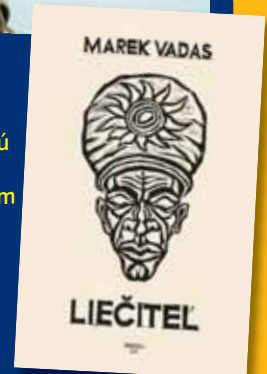

Odmalička tvrdo trénovala hlavne Vojtovu metódu. Keby pri rehabilitácii nespocovala, nohy by boli omnoho neposlušnejšie, ako sú dnes. Po byte sa však najradšej pohybuje štvornožky.

Vítazom literárnej ceny Anasoft litera je Marek Vadas s knihou Liečiteľ

Novým víťazom literárnej ceny Anasoft litera za slovenskú pôvodnú prozaickú knihu vydanú v uplynulom roku sa stal Marek Vadas so zbierkou poviedok Liečiteľ. Laureát literárnej ceny Anasoft litera získava honorár 200 000 Sk.

Cenu udeľuje spoločnosť Anasoft APR, generálny partner projektu. Bratislavská papierenská spoločnosť udelila cenu vydavateľstvu víťaznej knihy KK Bagala/LCA – papier v hodnote 25 000 Sk. Cenu čitateľov denníka SME získal Dušan Dušek za knihu Zima na ruky.

Porota ocenila v magickej knihe poviedok z Afriky Mareka Vadasa zaujímavé prepojenie sveta fantázie a reality, sna a skutočnosti, mágie a všednosti, života a smrti, exotickej priestorovej inakosti a dôvernej univerzálnej blízkosti. Fantazijnosť v podaní Mareka Vadasa je celkom prirodzená, realitu nedeformuje, práve naopak, odkrýva jej doteraz zakryvané vrstvy a prehliadané významy. Ako taká sa stáva vyjadrením potreby nanovo sa vrátiť k najhlbším, archetypálnym štruktúram vo vnútri človeka.

Literárna cena Anasoft litera bola udelená po druhýkrát. Minulý rok ju získal Pavel Vilikovský za knihu Čarovný papagáj a iné gýče.

r

Inzercia

Tento priestor NB je vyhradený názorom, ktoré sú možno trochu odlišné. Provokatívne. Nehľadajú čitateľa, neuvrzdujú ho v jeho presvedčení, ale idú proti srsti. Ich cieľom však nie je vyprovokovať hnev a nenávisť, ale podsunúť čitateľovi námet na premýšľanie, potravu pre mozog. Je očistné prevetrať občas zatuchnuté skrine a prečesať sa proti srsti! Zahodzte teda predsudky, zahodzte nemenné pravdy a podte si s nami zapolemizovať o iných názoroch, predstavách a pocitoch.

Obracajú sa na nás 14 – 15-ročné deti a pýtajú sa, ako ich bráni štát pred lákadlami – zhrnula obsah údajne veľkej časti prichádzajúcich mailov do diskusnej relácie o závislostiach niekdajšia naivná Alžbetka z Perinbaby, teraz vážna redaktorka za počítačom v televíznom štúdiu.

Viem si predstaviť, ako sa deti tohto veku pýtajú všeličo. Napríklad, kedy bude legalizovaná marihuana, ako oklamať rodičov, aby nespoznali, že sú pod vplyvom omamných látok, prípadne ktorá látka je najúčinnjšia, nech to majú rýchlo v sebe. Neviem si ale dosť dobre predstaviť dieťa, ktoré sa vážne zaujíma o ochranné opatrenia štátu. Nič to, verím, že také maily skutočne do štúdia došli a že sa na Slovensku nájde veľa ľudí, ktorí sú schopní podobnú otázku položiť.

Odpor voči zadbennému

Nech už tú otázku kládli deti, alebo ktokoľvek, zastáva mi nad ňou rozum a myslím, že aj diskutujúcim odborníkom v štúdiu na chvíľku zastal. Našťastie sa im hneď zas naštartoval, a tak odpovedali veľmi uvážene a rozumne. V prvom rade vysvetlili, že nikto, tobôž nie nejaký virtuálny a vzdialený pojem ako štát, nezabráni mladému človeku, aby vyskúšal lákadlá, ktoré sa okolo neho pretŕčajú. Nezabráni mu dokonca ani v tom, aby vyskúšal lákadlá, ktoré sú mu z cesty všetkými možnými prostriedkami odstraňované. Nezabráni mu v tom ani prísny zákaz a hrozba trestu. Pretože, kto drogy vyskúšať chce, ten si ku nim cestu vždy nájde. A je celkom jedno, či sa to týka fajčenia, alkoholu, húb, marihuany, tvrdých drog alebo hazardných hier. Kriminalizovanie lákadiel v tom veku pôsobí skôr podnecujúco, ako veľká výzva na odpor a vzdor voči zadbennému dospelému svetu.

Zhubne na DNA

Samozrejme, štát má a musí robiť všetko pre to, aby potieral šírenie drog, teda aby tvrdo prenasledoval a postihoval tých, čo si na drogách postavili pekný biznis. Je to asi ťažký boj, lebo história nás učí, že tam, kde sa štátom niečo zakazuje a reguluje, okamžite previtá čierny trh, kriminalita a mafia. Žiaľ, aj

Štát, bráň nás pred nami!

Kto?

opačná cesta, teda legalizácia drog vedie do pekla. Dobré to vidno na dvoch oficiálnych a štátom posvätených a využívaných drogách – na cigaretách a alkohole. Tie znamenajú pre spoločnosť v celkovom objeme mnohonásobne väčšie škody na zdraví, rodinách a majetkoch ako tvrdé drogy. Nepáči sa mi ani veľmi diskusia okolo legalizácie marihuany, verím odborníkom, ktorí sedeli aj v ten večer v diskusnom štúdiu, že stále ospevovaný príklad liberálneho Holandska nevedel k zmenšeniu drogovej kriminality

a počtu závislých na tvrdších drogách, skôr naopak. Tiež verím odborníkom, že marihuana nie je taká neškodná, ako sa o nej hovorí, pretože podľa najnovších výskumov sa usudzuje, že pôsobí zhubne priamo na DNA.

Bojovať? Nebojovať?

Dá sa teda vôbec niečo robiť, keď nebojovať je cesta do pekla, keď bojovať nepomáha a každý, kto chce, si cestu k droge nakoniec vždy nájde?

Dá, ale nie je to jednoduché riešenie, ktoré sa dá efektne odvysielat v televízii (napríklad úspešne odhalený kontraband s drogami) a tiež sa to nedá ukazovať na pekných farebných grafoch s počtom výjazdov polície, zadržaných dílerov, vymenených striekačiek či objemom preinvestovaných peňazí z eurofondov a iných fondov na rôzne protidrogové projekty.

Najlepšia je názorná

Aby človek nehladal cestu k zničujúcim lákadlám, musí sám chcieť hľadať niečo iné. Skoro sa tú banalitu hanbím napísať, ale musí sám chcieť hľadať cestu, ako dosiahnuť šťastie a spokojnosť inými, menej rýchlymi, ale o to trvalejšími a zdravšími cestami, napríklad cez záľuby, kariéru a rodinu. To všetko môže chcieť vtedy, keď to do seba dostáva od narodenia výchovou a najlepšie názornou. Štát, škola, neziskové organizácie sa môžu pretrhnúť od preventívnych aktivít, ochraňovania a represie, keď to nebude dobre fungovať už doma.

Dnešné dospievajúce deti v sociálne veľmi rôznorodej spoločnosti prežívajú pravdepodobne stále väčší konflikt v tom, čo by chceli mať a čo majú skutočne môžu. Prejavuje sa to údajne aj na požívaní alkoholu – predchádzajúce generácie mladých pili do nálady, dnešné deti pijú do bezvedomia. Na tom ale zákazy ani väčšia informovanosť o zničujúcich účinkoch nemôže veľa zmeniť. Dá sa len ponúknuť a ukázať cesta, ako žiť šťastný a plný život aj s tým, čo v rámci svojich možností a bez drogových urýchlovačov dosiahnuť môžu.

Pre neproblémové deti

Pred niekoľkými rokmi, keď sa zakladala Komunitná nadácia Petržalky, čo je akási zastrešujúca nadácia rôznych záujmových združení, nadácií a fondov, medzi množstvom subjektov bol detský folklórny súbor s jedinou aktivitou, ktorá sa zaoberala zdravými, nedrogujúcimi a neproblémovými deťmi. Netvrdím, že tie ostatné aktivity nie sú potrebné. Tiež netvrdím, že členstvo v súbore dieťa bezpečne ochráni od vyskúšania drog. Určite mu však dáva niekoľko zaujímavých podnetov, ako zmysluplne prežiť voľný čas. Pravdepodobne by na detský folklórny súbor nikto nezískal dotáciu z peňazí určených na protidrogovú prevenciu, som ale presvedčená, že toto je jedna z mála ciest, ako môže spoločnosť (nielen štát), brániť deti pred nebezpečnými lákadlami.

ELENA AKÁCSOVÁ, AUTORKA JE
ŠÉFREDAKTORKA www.t-station.sk
ILUSTRÁČNÉ FOTO: JANA ČAVOJSKÁ,
AUTORKA JE REPORTÉRKA +7DNI

ROKO OD MIŠKA

Los, maliar, muzikant, 'hulič', najstarší obyvateľ Christianie.

Preslávenému slobodnému mestu Christiania hrozí koniec

Raj „hipíkov“

„Kedysi to tu bolo skvelé miesto,“ zamyslí sa stály obyvateľ Christianie Dany. „Človek si mohol robiť, čo chcel. Teraz máme každú chvíľu policajné razie a ak u teba nájdú toto,“ poklepe po hnedej kocke hašiša, „musíš zaplatiť pokutu, alebo ťa zavrú.“

Christiania, nezávislá kolónia uprostred dánskej metropoly Kodaň, je synonymom slobody a už dlhé roky lákadlom a ideálom pre hippies, anarchistov a nekomerčných umelcov všetkých národností a vekových kategórií. Vznikla v roku 1971, keď sa v bývalých kasárňach, vzdialených asi desať minút chôdze od centra Kodane, usadila skupina hippies a vyhlásila založenie slobodného mesta. Nový domov

si upravili po svojom: šedivé budovy pestro pomaľovali, vo vnútri si zariadili byty, organizovali koncerty, výstavy, alternatívne divadelné predstavenia a otvorene požívali mäkké drogy. Polícia aj kodanská samospráva ich tolerovali a Christiania získala rozhodnutím parlamentu zvláštny štatút miesta, kde sa drogy užívať môžu a má tu fungovať samospráva na základe priamej demokracie. Občas sa vyskytli pokusy zatvoriť „slobodné mesto“, ale nikdy sa nezrealizovali. V posledných rokoch však úrady pritvrdili. Od roku 2004 musia obyvatelia Christianie platiť za vodu a odvádzať dane ako ostatní občania. Zatvorili aj stánky, v ktorých sa na Pusher Street predával hašiš a ktovie čo ešte. Policajné zátahy na drogy sú tu na dennom poriadku - heslo „Povedz NIE tvrdým drogám“ totiž dávno upadlo do zabudnutia. Aj s prvou generáciou „detí kvetov“, ktorá Christianiu vybudovala.

Budeme sa biť

Na otázku, čo bude robiť, ak raz Christianiu zatvoria, Danny odpovie: „Bojovať. Budeme sa biť a demonštrovať.“ Dany sa o budúcnosť nebojí. Ak sa aj bude musieť odťahovať, kšeft mu pôjde ďalej. Aj teraz od neho nakupujú väčšinou ľudia „zvonka“. Otázka, kto vlastní nehnuteľnosti v Christianii, totiž stále nie je uspokojivo doriešená. Je to mesto, alebo armáda, no jej dlhoroční obyvatelia určite nie a podľa pôvodnej idey má byť Christiania miestom pre každého. Hoci si tu mnohí postavili svoje domčeky a roky v nich žijú, nemôžu si byť istí, že ich niekto legálne nevystahuje. Keďže ide o lukratívnu lokalitu, takmer v centre hlavného mesta, a navyše v príjemnom prostredí parku pri jazerách, armáda si na ne čím ďalej tým silnejšie brúsi zuby. Jeden obytný blok už bol zbúraný a sú pripravené plány na

výstavbu tristo obytných domov na časti „slobodného“ christianského územia. „Keď sme sem prišli, bývali sme v prívесе bez tečúcej vody a elektriny. Ak sme chceli zakúriť, museli sme si najprv narúbať drevo,“ rozprávajú mnohí starší obyvatelia Christianie o neľahkých začiatkoch v enkláve ideálneho sveta. „S tromi deťmi sme sa niekoľko rokov tiesnili na pár metroch štvorcových.“ A to všetko len kvôli snu o dobrej, rovnostárskej, ideálnej spoločnosti, ktorá rešpektuje každého svojho člena a poskytuje mu takmer neobmedzenú slobodu. Tento sen v Christianii stále žije, sčasti u jej najstarších obyvateľov a sčasti u mladých ekoaktivistov a nezávislých umelcov, ktorí sem prichádzajú za tvorivým prostredím (a kvôli tomu, aby mali pokoj od rodičov).

Čo môžeš proti diabľovi?

Najstarším obyvateľom Christianie je 83-ročný Fín Los – aj keď na Fínsko si už veľmi nespomína. Vie len, že sem kedysi pred tridsiatimi štyrmi rokmi pricestoval s manželkou. Ona sa po niekoľkých rokoch vrátila domov a on zostal. Zapáčilo sa mu tu. Dodnes býva v podkroví jedného z bývalých skladov. V jednej miestnosti zahádzanej všetkými haraburdami, ktoré v živote na niečo potreboval, sa venuje maľovaniu obrazov, hre na husliach a mandolíne, fajčeniu a počúvaniu hudby. Záchodovú misu má meter od postele a sprchu len o kúsok ďalej. „Vyhovuje mi to tu,“ hovorí. „Je pre mňa zaujímavé sledovať, ako si táto komunita dokáže sama spravovať svoje záležitosti a spoločne rozhodovať o dôležitých otázkach.“ Do týchto slov začne zvláštny starý muž hrať na husliach zvláštnu pieseň. Celý Losov svet je zavretý v tejto miestnosti. Von teraz veľmi nechodí, bolí ho noha, vraj ischias. Postel má však dvojité. „Samému sa človeku zle spáva,“ smeje sa. Občas predá nejaký obraz. „Ale umenie dnes ľudia nepotrebojú. Len akčné fotky, senzácie v novinách.“

Jedna z krčmo–divadlo–galérií. Každý štvrtok tu skupinka ekoaktivistov varí vegánsku večeru, pozvaný je ktokolvek.

Los miestami stráca niť svojho rozprávania. Žeby roky fajčenia marihuany a užívania iných omamných látok urobili svoje? Alebo je to jednoducho vekom? Nezávislý duch mu však zostal. „Dôležitý je vnútorný postoj, nie okolie, ktoré vás obklopuje. Ja takto môžem žiť kdekoľvek na svete,“ tvrdí, keď príde reč na to, že Christianiu raz možno predsa len zatvorí. „Čo môžete robiť, keď diabol siaha na váš domov? Nič. Nie sme násilní. Nebudeme bojovať ich zbraňami.“

Vitajte u nás

Los nie je jediný, komu sa agresivita časti obyvateľov Christianie nepozdáva. Nič sa však nedá robiť. Christiania je už miesto ako každé iné. Mier, sloboda, nenásilie a marihuana sú prežitkom. Každý človek má svoj vlastný spôsob riešenia problémov a duch starých hippies ako keby z niektorých zákutí alternatívneho raja už vyprchal. Dnešná Christiania je

zvláštnou zmesou starých ideí a agresívneho anarchizmu. Rodiny s malými deťmi tu žijú vedľa 'fetákov' a dílerov, fungujú tu umelci, bojovníci za mier a matku Zem, ľudia zamestnaní „vonku“ v meste aj tí pracujúci v dielnach priamo v Christianii. Príslušníci najstaršej generácie hippies krivkajú o barľách do obchodu s potravinami, pred ktorým čakajú na svojich pravidelných zákazníkov opití a sfetovaní díleri. Usmievavá pracovníčka pošty, štyridsiatnička Lene, tu žije dvadsať rokov a absolútne nevyzerá ako 'hulič' z kvetinovej éry vyznávajúci slobodu a ničnerobenie. Je skôr klasickou milou mamičkou v strednom veku. Rovnako tichí a priateľskí zamestnanci umeleckého rezbárstva. „Vitajte u nás,“ pozdraví vás a ďalej sa venujú svojej práci. Pred galériou vás partia ľudí pripravujúca vegánske jedlo s úsmevom pozve medzi seba, o pár krokov ďalej na vás „vyskočia“ preto, lebo máte na krku fotoaparát. Fotiť je tu zakázané. Prekáža to najmä na „hlavnej“ 'fetáckej' ulici Pusher Street. Obyvatelia Christianie sa oháňajú slobodou a alternatívnym prístupom k životu, akceptujú ho však len dovtedy, kým vyhovuje im. Fotoaparáty tu nemajú radi. Napriek odporu anarchistických obyvateľov Christianie voči štátu, mnohí z nich žijú len zo štedrých sociálnych podpôr, ktoré veľkorysý dánsky sociálny systém umožňuje vyplácať aj ľuďom, ktorí neboli nikdy zamestnaní. Za všetko hovorí prípad šesťdesiatročného 'hipíka' Frantu, ktorý kedysi prišiel do Christianie z Česka. Zabudol sa v dobe „flower power“ a dodnes sa venuje fajčeniu trávy, pitiu a filozofovaniu o slobode. Nezabudne sa pochváliť, že v Dánsku nikdy nepracoval. ▶

◀ Staré vojenské sklady si obyvatelia Christianie vyzdobili. Konkrétne toto dielko je namierené proti tvrdým drogám.

AIKIDO

– Cesta harmónie

Na vrchol hory vedie mnoho ciest a niektoré sú ťažšie a dlhšie ako iné. Ale ľudia si ich napriek tomu volia, pretože ten výhľad stojí za to.

Japonské bojové umenie aikido - jedna z tých najťažších, najdlhších a najkrajších ciest.

V medziľudských vzťahoch poznáme 4 základné formy postojov ako vnímame seba a svojho partnera:

1. Ja nie som OK a ani ty nie si OK.
2. Ja som OK a ty nie si OK.
3. Ja nie som OK a ty si OK.
4. Ja som OK a aj ty si OK.

Aikido je založené na štvrtom princípe – ja som OK a ty tiež. Počas cvičenia je cieľom neustále udržiavať tento harmonický stav na duševnej, mentálnej, emocionálnej aj fyzickej úrovni.

Navonok sa aikido prejavuje technikami úderov, držaní, hodov a sekov. Pre lepšie pochopenie techník cvičíme aj s tanto (drevený nôž), jo (palica) a boken (drevený meč).

Nezáleží na vašom veku ani fyzickej kondícii. Stačí ak máte chuť skúsiť niečo nové. Niečo čo vám dôkladne precvičí celé telo a umožní vašej myslí odpočinúť si od celodenných starostí.

Hovorí sa, že je lepšie raz vidieť, ako sto ráz počuť. Príďte sa preto radšej pozrieť do niektorého z našich klubov a možno zistíte, že Cesta harmónie je aj vašou cestou.

Kontakty na kluby Slovenskej aikido asociácie:

- Bratislava – Roman Lamoš 0948 510 302, infoaikido@chello.sk
- Levice – Róbert Patay, 0905 663 416, info@pake.sk
- Nitra – Alexander Ruttkay, 0907 169 721, ruttkays@yahoo.com
- Nové Zámky – Richard Komlósi, 0905 694 331, komlosi.richard@gmail.com
- Piešťany – Tibor Guttman, 0905 306 416, adpn@aikidosaa.sk
- Trenčín – Vladimír Lacko, 0908 740 220, dojo@aikidotrencin.sk
- Trnava – Mario Černý 0903 951 568, trnava@aikidosaa.sk

Inzercia

Pusher Street s jej takmer čínskymi stánkami. Zákaz fotografovať!

Vraj, aby nemal starosti s papierovačkami a platením daní. Napriek tomu dostáva mesačne podporu 11 000 dánskych korún, v prepočte 55 000 slovenských.

To, o čom som sníval

Hoci by sa mohlo zdať, že alternatívna komunita funguje samovoľne bez akýchkoľvek pravidiel, nie je to tak. Rada Christianie, ktorú si obyvatelia tohto miesta volia spomedzi seba, rokuje s úradmi, hospodári so spoločným majetkom, vyberá nájomné – každý platí rovnako – a rozhoduje o rôznych bežných otázkach mestačka. Christiania je vďaka remeselným a umeleckým aktivitám na svojom území ekonomicky samostatná.

„Čo pre teba znamená Christiania?“ opýtala som sa Filipa, ktorý tu býva pár mesiacov a pracuje v dielni na výrobu dreveného nábytku. „Christiania je splnenie všetkého, o čom som vždy sníval,“ odpovedal.

„Stretávaš tu ľudí, ktorí sa venujú nejakej umeleckej činnosti, chodíš na koncerty, hráš divadlo. Môžeš tu zrealizovať akýkoľvek nápad a vždy sa nájde niekto, komu sa tvoja myšlienka zapáči a pomôže ti ju uskutočniť.“

Aj pre Rasmusa, ktorý tu býva necelý rok, je Christiania najlepším spôsobom sebarealizácie. Pracuje v kultúrnom centre, ktoré tu funguje, a pomáha organizovať výstavy, koncerty, divadelné predstavenia. Títo chalani mali šťastie, že sa v Christianii uvoľnilo miesto a mohli sem prísť. Bývať tu totiž nie je také jednoduché. Musíte tu mať dobrých kamarátov, alebo si tu nájsť priateľa či priateľku, a potom čakať, kým niekto odíde. Úrady totiž zakazujú zvyšovanie počtu obyvateľov Christianie inak ako rodením detí.

Máme telesných strážcov

„Toto je najbezpečnejšia kaviareň na svete,“ hovorí pred podnikom Manefiskeren 'odredovaný' Shiva zo Srí Lanky. To isté hlása aj nápis na dverách – Od marca

2004 tu bolo vyše 6000 ozbrojených policajných razíí. „Čudujem sa, že tu dnes nie sú,“ obzerá sa Shiva po uniformovaných policajtoch. „Už ich máme ako telesných strážcov.“

Návšteva kaviarne Manefiskeren je súčasťou jeden a polhodinového turistického okruhu po Christianii. Stojí päť eur a kvalifikovaný sprievodca vás s výkladom prevedie jej zákutiami. Christiania okrem výroby kachlí, bicyklov, drevených výrobkov a umeleckých predmetov žije aj z takéhoto „cestovného ruchu“ a predaja suvenírov. Nezávislí 'huliči' si to asi nikdy nepriznajú, ale bez návštevníkov zvonka a ich peňazí by na tom boli po finančnej stránke biedne. Turisti sa sem prídu pozrieť na „autentických hippies“, v stánkoch pripomínajúcich čínsku tržnicu si kúpia tričko a fajku na hašiš, v kaviarni si dajú z neuveriteľne obitého pohára varenú čokoládu, prejdú sa okolo jazera, nič si neodfotia a majú zážitok. V Christianii býva asi tisíc ľudí. Časť z nich má byty v starých vojenských objektoch, iní si postavili vlastné domčeky. Jedna rodina chová kone a deti sa na nich po uličkách radostne preháňajú, fungujú tu malé dielne aj dobre prosperujúce firmy a pod oknami niektorých hippies stoja zaparkované autá. Občas sa zdá, že Christiania je len dobrý biznis. Prejdete však pár krokov a stretnete ľudí, ktorí s nadšením hrajú a spievajú o jedle namiesto zbraní a ostatní ich pri sviečkach potichu počúvajú.

Okrem nás nič zaujímavé

„Nedáme si Christianiu,“ tvrdohlavo vykríkne asi tridsaťpäťročná hnedovláska na kolieskových korčuliach v policajnej uniforme s nápisom Idioti. „Neviem si predstaviť, že by sme žili niekde inde. Úrady si musia uvedomiť, že Christiania je jediná turistická atrakcia v Kodani. Ak ju zatvorí, nezostane tu nič zaujímavé, kvôli čomu by sem ľudia cestovali.“ A má pravdu.

TEXT A FOTO: JANA ČAVOJSKÁ,
AUTORKA JE REPORTÉRKA +7DNÍ

◀ V lietadle ho najviac zaujíma vrecko na zvracky...

Samozrejme, toto pravidlo má svoje výnimky.“

Na jednom americkom „bličáku“ je motív psa s kosťou v zuboch, na ďalšom je napísané: „Aj mačka má rada vašu potravu.“ Istá už neexistujúca dánska spoločnosť mala zasa na zadnej strane podkladovú plochu k hre piškvorky. „V čase, keď na diaľkových letoch rozdávali karty, boli na zadných stranách tabuľky na skóre. Iné spoločnosti zasa na vrecku upozorňovali, čo do nich nepatrí. Napríklad fľašky od piva. Objavil sa dokonca aj návod na použitie... Konkrétne na použitie drôteného bezpečnostného uzáveru. Niektoré vrecká mohli slúžiť aj ako obaly na filmy pre fotolaboratóriá. Samozrejme, ak si doň človek v lietadle vložil film a vyplnil údaje na jeho spracovanie, už mu nemohlo prísť zle... Napríklad Aeroflot mal niekoľko rôznych druhov vreciek. Vo veľkom Sovietskom zväze ich vyrábali na viacerých miestach a všade inak. Počas výnimočného stavu a nedostatku potravín v Poľsku mala ich letecká spoločnosť polovičné vrecká. A Boeing na prvú cestu svojich lietadiel dáva snehobiele vrecká,“ hovorí Jano zberateľské „pikošky“.

Jediný na palube

Pri jednej ceste s mongolskými aerolíniami hľadal vrecko v sedadle. Nebolo. Jano poprosil letušku. Tá mu namiesto vrecka najprv priniesla vedierko a mokrý uterák, aby si ulavil, keď potrebuje. Neskôr sa mu podarilo vysvetliť, o čo mu naozaj ide. Letuška nakoniec našla jediný zelenobiely „vracák“ na palube. Žiaľ, doba „vracákom“ nepraje. Svet sa stáva uniformným. Postupne začínajú vyzerať navlas rovnako. Stráca sa aj potlač. Nastáva smrť zberateľov. „Je to s nami, ako s filatelistami. Na maily sa známky nelepia,“ konštatuje Jano. Zapisovať si na nepotlačené vrecká, z ktorej linky pochádzajú, už nie je také zaujímavé. „Je to krásny kus nevyhnutného baliaceho papiera. Človek ho má po ruke, keby niečo... Ich používanie nie je stanovené žiadnymi medzinárodnými leteckými predpismi. Je to len dobrá vôľa spoločností,“ vysvetľuje Jano. „Tieto dobré mravy však už niektoré supernízkonákladové spoločnosti opúšťajú. Vrecko si treba vypýtať od letušky.“ Použitie „blvákov“ je tiež stále menej časté. Lietadlá lietajú v pokojnejších, vyšších hladinách a ani toho jedla už na palubách nie je toľko, aby cestujúcim prišlo zle. Okrem toho, kedysi sa aj viac báli. Lietanie je už bežná záležitosť.

TEXT A FOTO: DAGMAR CANISOVÁ

Aj mačka má rada vašu potravu

Keby niečo...

Novinár Ján Blažej rád lieta. Okrem techniky ho zaujímajú aj rôzne drobnosti. Napríklad vrecká na... Hovorí sa im aj: „vracáky“, „bličáky“, „blváky“. Jano ich má asi piatu najväčšiu zbierku na svete. Samozrejme, prázdnych!

Za tridsaťsedem rokov zberateľskej vášne má tisíc rôznych vreciek z palúb lietadiel. Mnohé spoločnosti už neexistujú, iné zmenili logá či vyobrazené motívy... Janov najstarší „sáčok“ je z povojnového obdobia z paluby lietadla nášho vtedajšieho leteckého prepravcu ČSA.

Veselé i nechutné

Najväčšiu zbierku „vracákov“ má istý Holanďan. Začal z dlhej chvíle. Pre vrecká absolvoval aj cestu okolo sveta. Letel mnohými malými spoločnosťami.“ Na burzách milovníkov „blvákov“ sa stretáva približne päťdesiat ľudí. „Je nás málo,“ konštatuje zberateľ. „Jedna z takých búrz býva aj vo Viedni.“ Kde sa vzala Janova vášeň? Bolo mu

zle? „Začiatkom sedemdesiatych rokov bol v redakcii časopisu Mladý svet taký pekný zvyk: Každý, kto sa vracal zo zahraničnej služobnej cesty, musel priniesť fľašu a vrecko z lietadla. Ja som ich tiež začal zbierať. Tak poskromne... Nosil som si ich z lietadiel, do ktorých som sa dostal. Raz som to rozprával jednému obchodníkovi. Daroval mi neskutočne krásne vrecká od malých afrických spoločností. To bol základ mojej zbierky.“

Jano však stále nemohol konkurovať napríklad dvom technikom z pražského letiska, ktorí boli priamo pri zdroji. Preto ho potešilo, keď našiel vo Švajčiarsku výrobcu vreciek, ktorý uspokojoval potreby viacerých leteckých spoločností. „Napísal som majiteľovi. Odpísal mi a poslal škatulu vreciek. Bolo tam asi tristo rozličných potlačí.“

Tak, ako ľudia, aj „vracáky“ sú rôzne... „Neviem, prečo práve po portugalsky hovoriace aerolinky majú plastové vrecká. Inak je väčšina vyrobená zo stredne hrubého desiatového papiera. Niekedy sa objaví aj bezpečnejšie, nepremokavé vrecko. Najkrajšie maľované vrecká majú ázijské spoločnosti. Najmä Indovia. Austráľčania majú takmer zásadne čisto biele, Američania zasa decentné...“

Viki Ráková,
vnímaná ako
„komická“ herečka,
túži po vážnej
divadelnej úlohe.

Viki Ráková je v televízii „na smiech“
a v súkromí šťastné slniečko

Stahujem sa!

Známa skôr pod menom Ildikó, pôvabná divadelná herečka, ktorá momentálne zakotvila v sitcome a kvôli novej zmluve musí odísť z milovaných Košíc do Bratislavy. Z čoho má najväčšie obavy? Z toho, čo si o nej povymýšľajú bulvárni novinári.

■ **Počula som, že nosíte peňaženku, ktorú ste si sama utkali na krosnách.**

– Nie je to peňaženka, ale obal na doklady. Kedysi som tancovala vo folklórnom súbore a navštevovala som folklórne podujatia, kde sa takéto veci robili bežne. Naučila som sa tkať, vyrobila som si všelijaké taštičky, menšie aj väčšie, obrúsky a podobné veci.

■ **Stále lietate medzi Bratislavou, kde robíte seriál Susedia, a Košicami, kde bývate a hráte v divadle. Neplánujete sa presťahovať do hlavného mesta natrvalo, prípadne si tu zahrať v divadle?**

– Neplánovala som, ale teraz je už jasné, že prídem. Dostala som ponuku od jednej televízie a kvôli nej sa musím presťahovať. Budem hrať v novom seriáli, tiež sitcome, ktorý sa bude vysielat každý deň. Takže to bude oveľa náročnejšie na čas a dochádzat by som už nezdá.

■ **Takže stopnete všetky ostatné aktivity?**

– Budem musieť. Divadlo v Košiciach mi bude určite chýbať, veď som v ňom vyrástla a je to také teplúcké, komorné

divadlo. Ale zmluva je len na jeden rok, a potom sa môžem vrátiť do Thálie.

■ **Aké postavy hráte v divadle? Lebo v televízii ste „na smiech“.**

– Obávam sa, že aj tam som. Väčšinou mi dávali komické postavy. Teraz hrám vážnejšiu, ale aj ona je vlastne tak zlato komická.

■ **Čo vám to napadlo, ísť študovať na obchodnú akadémiu?**

– To bol len taký úlet. Ešte som nevedela, čo chcem, a rozmýšľala som nad tým, ako s týmto vzdelaním budem môcť robiť sekretárku. Po prvom ročníku som vedela, že to nebol dobrý nápad. Ale aspoň som sa naučila písať desiatimi prstami na stroji. To teraz často využívam.

■ **A potom ste sa len tak vybrali na konkurz do Thálie?**

– Ešte na strednej ma triedna donútila recitovať, s maďarskou poéziou som vyhrávala recitačné súťaže na Slovensku aj v Maďarsku. Vtedy som pocítila silu javiska a začala som pracovať na tom, aby som sa raz na ňom ocitla. Po maturite som šla na konkurz do Thálie, aby som priamo v divadle zistila, či je to naozaj pre mňa. Stála som vtedy štyri hodiny na javisku, ale pripadalo mi to ako desať minút. Napokon ma zobrali.

■ **Spoznávajú vás ľudia na ulici? Ako na vás kričia? Ildikó?**

– Zatiaľ sa stretávam len s pozitívnymi reakciami, určite preto, že Ildikó je milé,

sympatické, trochu šibnuté dievča, ktoré má rado Lázsla.

■ **A čo negatívne reakcie?**

– Zatiaľ som žiadnu nedostala.

■ **Nemáte strach, že prídu? Že keď sa presťahujete do Bratislavy a budete bulváru viac na očiach, tak sa o vás všeličo popíše?**

– Mám. Vôbec sa tomu neteším, ale nič s tým neurobím.

■ **Odzrazili sa správy o odchode Andyho Krausa a vás ku konkurencii negatívne na nálade počas nakrúcania Susedov?**

– Vôbec nie. Všetci sme profesionáli, ktorí na javisku neriešia súkromné pocity. Nemá to žiadny zmysel a ani by sa tak nedalo pracovať na sitcome, ktorý má byť o smiechu a zábave. Ale myslím, že ani v súkromí medzi nami žiadne napätie nevzniklo.

■ **Nebudú vám Susedia chýbať?**

– Určite áno. Bude mi chýbať náš kolektív aj Ildikó, veľmi som si ju obľúbila.

■ **Rýchlo ste si zvykli na formát sitcomu?**

– Nebolo to jednoduché, hlavne hneď po škole, kde nás učili prežívať postavu úplne iným spôsobom, a o úplne iných myšlienkových pochodoch, ktoré majú prebiehať v hercovi. Sitcom je odlišný štýl hrania, ale ostatní mi veľmi pomáhali, takže som sa to rýchlo naučila.

■ **Pri nakrúcaní idete presne podľa scenára, alebo máte veľa priestoru pre improvizáciu?**

– Ak sa podarí niečo zaimprovizovať, súvisí to s témou príbehu a je to vtipné – najlepšie ešte vtipnejšie ako v scenári – tak to tam necháme. Ale ináč máme presné scenáre.

■ **Váš brat je profesionálny futbalista. Vás baví futbal?**

– Pravdupovediac, nebaví, ale ak mám možnosť pozrieť sa na brata, tak sa pozriem. Teraz je to komplikované, pretože hrá v Minsku v Bielorusku. Ale ako malá som často chodila na futbal aj na bratove tréningy. Dokonca som s ním na dvore aj hrávala – keď nemal doma kamarátov, tak postavil do brány mňa.

■ **Zostali ste v kontakte s rodinou Šmelkovcov, ktorej ste v televíznej šou Bailando vytancovali splnenie sna?**

– Priznám sa, že momentálne sa s nimi veľmi nekontaktujem, pretože na telefonovanie príliš nie som, mám radšej osobné stretnutia. Onedlho dokončím vodičský kurz a keď budem mať auto, určite ich navštívim. Mám pre nich pripravené oblečenie, hračky pre deti a darčeky a teším sa, ako im ich odnesiem.

TEXT A FOTO: DAGMAR CANISOVÁ

KONCERT

MURCOF

16. novembra 2007

Bratislava, Kostol Cirkvi bratskej, Cukrová 4

Mexický hudobník Fernando Corona (Murcof) z renomovaného britského vydavateľstva Leaf tvorí podmanivú elektronickú hudbu s klasickými vplyvmi a s nesmiernou

emocionálnou hĺbkou. Nový album Cosmos, skomponovaný výlučne z nahrávok klasických nástrojov, je vážne, zádušné dielo s mohutnými, ťažkými zvukovými platňami a temnými rezonujúcimi katedrálovými drones, evokujúce nekonečnosť vesmíru a plynutie času. Corona za svoju tvorbu získal viacero hodnotných ocenení a je jednou z najvplyvnejších postáv svojho žánra.

„...hypnotická hudba, ktorá by dokázala svojou silou zaplniť celú tú nekonečnú prázdnotu, ktorá sa pravdepodobne všade tam hore rozprestiera.“

Na úvod večera svoj nový sólový projekt predstaví Daniel Tóth, popredný domáci experimentátor s ambientnou elektronikou.

„...náročná a vysoko hodnotná hudba.“
– Brainwashed

Viac info: www.wegart.sk

KNIHY

Ignacio Ramonet:

Fidel Castro, životopis pre dva hlasy

V živote poskytol len štyri väčšie rozhovory. Piatym je táto rozsiahla kniha otázok a odpovedí na témy historické, politické, názorové, ideologické. Fidela sa pýta šéfredaktor francúzskeho mesačníka Le Monde Diplomatie Ignacio Ramonet, ktorý s kubánskym vodcom strávil v rokoch 2003 – 2005 dlhé hodiny. Castro v ňom vysvetľuje svoje postoje, svetonázor, aktivity a plány a objasňuje okolnosti svojich historických rozhodnutí.

Kosmos, obrazový sprievodca

Kniha neuveriteľných rozmerov, hmotnosti aj obsahu. Fotografie telies širokého vesmíru aj s vysvetlivkami vás zavedie na hranice priestoru a času. Pôsobivejšia téma a pôsobivejšia kniha jednoducho neexistuje. Vydajte sa s ňou preskúmať nebeskú panorámu a kozmické nekonečno.

Divadlá bez domova

Divadlo bez domova pripravuje v dňoch 7. a 8. decembra 2007 v Štúdiu 12 na Jakubovom námestí v Bratislave Medzinárodný festival bezdomoveckých divadiel. Viac informácií o festivale prinesieme v decembrovom čísle Nota bene.

Slovensko – nevidené, nepoznané...

Ja som Slovak, kto je viac?

Môžete sa spoľahnúť, že tu nájdete otázky, týkajúce sa všetkých známych osobností, pamiatok, udalostí či miest. Sú tu i otázky, na ktoré ak nebudete vedieť odpovedať, tak sa budete hanbiť, ale hlavne aj otázky o veciach, o ktorých budete počuť prvýkrát. Môže sa vám ľahko stať, že sa z vás po mnohých hrách stanú hrdí patrioti. Určite sa však z vás stanú odborníci na všetko slovenské.

Záhadná krajina

Ľudovít Štúr, Alžbeta Bábthoryová, Matej Bel, Marek Mintál, Marián Hossa, Pustý hrad, Bardejov, Veľká Morava, Slovenský štát... Je vám to známe? Môžete si byť istí, že to také ľahké nebude! Otázky sú komponované tak, aby neboli triviálne

a aj o známych ľuďoch, miestach, udalostiach sa dozviete veci, ktoré možno ani netušíte. Táto hra je síce určená pre všetky vekové kategórie (Nevhodné pre deti do 3 rokov! Obsahuje malé časti!), ale užijú si ju najmä ľudia zvedaví, ktorým neprekáža, keď niečo nevedia a snažia sa to naučiť.

Hru i ostatné moderné stolové hry si môžete prísť vyskúšať na Festival spoločenských hier počas knižného veľtrhu Bibliotéka 2007 v dňoch 8. – 11.11.2007 v Bratislave.

Výrobca: Albi
Veková skupina: od 12 rokov
Doba hrania: cca 45 min.
Počet hráčov: 2 – 6

Inzercia

BENJAMIN FRANKLIN	patriaci Adovi	záľiv (zastar.)	poobijaj	vlastnou rukou	POMÔCKY: LVELY, OKI, OELI, LAKE, SALDO	rieka v Angole	lekár (nem.)	3. ČASŤ TAJNIČKY	osopilo	nechytá zver	chvejúci sa (zried.)	ó, bože (hebrej.)	Veterin. jednotná správa (skr.)	bývalá ŠPZ Prahy (ČR)
kraj na východnom Slovensku					patriaca Laponcovi starogr. pohreb, obef			O						
1. ČASŤ TAJNIČKY														
japonské súostrovia				nebol zvolený										
voltampér				kmeň v Tanzánii									na spodku	poobijaj
AUTOR: BOHUMIL NOVAK	patriaci apovi	latky					divokí					predložka		
židovský vojvodca		cudzíe muž. meno					Dorota					plavidlá		
oslovenie dámy						šp. maliar					lobovanie			
zlato (špan.)					monolit (predpona)	kabát (nem.)					prešovské sídlisko			
vkladná knižka				druh brav. mäsa	odroda papriky					zľúčenina kyselín a zásad zostatok na účte				
				batoh						sedával buď vo vodorovnej polohe				
				román E. Zolu				jazero (angl.)						juhoamer. papagaj
				kilopond				ukazovacie zámeno						druh zeleniny
POMÔCKY: AMASA, WASI, AALEN	čínske ženské meno	staroeg. katolík					mesto v ČR					podmien. spojka		
		emisičná banka					slovesná predpona					bizmut (chem. zn.)		
2. ČASŤ TAJNIČKY														
ruský veľtok				nem. mesto						ovanul				

NOTABENE

Časopis *Nota bene* začal vychádzať v septembri 2001, vydáva ho občianske združenie *Proti prúdu*. Pomáha ľuďom, ktorí sa ocitli bez domova, alebo im hrozí strata ubytovania z finančných dôvodov. Cieľom časopisu je umožniť predajcom získať dôstojný príjem, sebaúctu a nezávislosť. Ulohou *Nota bene* je tiež kampaň na pomoc ľuďom bez domova. Predajca časopisu musí byť registrovaný v niektorej z distribučných pobočiek *Nota bene*. Pri registrácii získa 3 časopisy zdarma, ostatné si kupuje za 15 Sk a predáva za stanovenú cenu časopisu. Predajca pri registrácii podpisuje prehlásenie o dodržiavaní kódexu predajcu. Ak zistíte, že niektorý z predajcov porušuje kódex, prosím, informujte nás na tu uvedených číslach. Redakcia časopisu uvíta akékoľvek pripomienky a príspevky. Nevyžiadane rukopisy a fotografie nevraciam. Prosím, neposielajte originály. Názory a postoje v uverejnených článkoch nemusia zodpovedať názoru redakcie. Časopis *Nota bene* je registrovaný na Ministerstve kultúry SR pod číslom: 2606/2001 ISSN 1335-9169. Časopis *Nota bene* je členom International Network of Streetpapers a medzinárodnej organizácie FEANTSA. Redakcia využíva spravodajský servis agentúry SITA.

Vydavateľ: Občianske združenie *Proti prúdu*, Karpatská 10, 811 05 Bratislava, IČO: 36068781, č. účtu: 2663475014/1100, tel.: 02/5262 5962, www.notabene.sk
Redakcia: Osoba zodpovedná za vedenie redakcie: Martin Opeta, kontakt 0915 779 746, redakcia@notabene.sk
Lito a tlač: X-line
Design: Ing. Ivan Pekarovič, WebHouse, s.r.o., www.webhouse.sk
Manažment projektu: Martin Opeta, riaditeľ OZ *Proti prúdu*, 0907 197 908, martin@notabene.sk
 Sandra Tordová, zástupkyňa riaditeľa OZ *Proti prúdu*, 0905 143 651, sandra@notabene.sk
Inzercia: Jaroslav Šipoš, 0904 006 078, jaro@notabene.sk

DISTRIBÚCIA:

Bratislava: OZ *Proti prúdu*, Karpatská 10, 811 05 Bratislava, 02/5262 5962, sociálni pracovníci: Michal Milan, Roman Csikós, Peter Adam, Nora Volčková, poradcovia@notabene.sk
Banská Bystrica: Slovenský Červený kríž, Ivan Bolha, 0903 029 152, 048/415 30 39, sus.bbystrica@redcross.sk
Čadca: Charitatívno-sociálne centrum Čadca, Kukučínova 6, 022 01 Čadca, Katarína Melicháčová, 041/43 24 088, kmelichacova@centrum.sk
Kežmarok: Mestský úrad Kežmarok, Hlavné nám. 1, Kežmarok, Zdena Dudasová, 052/46 60 212
Košice: Arcidiecézna charita, Charitný dom sv. Alžbety, Bosáková ul., 040 01 Košice, Helena Havrilová, 0905 595 520, helena.havrilova@zoznam.sk
Levice: OZ Miesto v dome, Sama Chalupku 7, 934 01 Levice, 0915 743 433, kontaktná osoba: Lubica Prištiaková, mail: ondrej.kerekrepy@pk.sk
Lipany: ADCH Rómske komunitné centrum, pán Urdzik, Kpt. Nálepku 19, Lipany 062 71, tel. 051/457 25 49, rkclipany@centrum.sk
Lučenec: OZ Kultúrny zväz občanov rómskej národnosti SR, J. Kráľa 14, 984 01 Lučenec, Jaroslav Matuška, 0908 924 877
Malacky: Križovatky, n.o., Azylové centrum Betánia, Ludovíta Fullu 16, 901 01 Malacky, Barbora Bunová, 0915 726 574, acbetania@orangemail.sk
Michalovce: ADCH Charitatívno-sociálne centrum, Mgr. Ján Cenkenr, Ul. pri sýpke 4, Michalovce 071 01, mobil 0908 569 712, 056/643 71 29
Nitra: Diecézna charita Nitra, Mgr. Viktor Jančuš, 037/772 17 38, charita.nr@ba.telecom.sk
Nové Zámky: Fond rozvoja kultúry a vzdelávania, n. f., Ul. SNP 32, 940 62 Nové Zámky, Béla Magyar, belamagyar@zoznam.sk
Piešťany: UZ Domum, Bodona 55, 921 01 Piešťany, Beata Fändliová, domum@kios.sk
Poprad: Mestský úrad Poprad, Odbor sociálny, Erika Mižigarová, Popradské náb. 3, 058 42 Poprad, socialne@msupoprad.sk
Púchov: Občianske združenie Hviezdička, 020 72 Moltin č. 15, prevádzka: Belušské Slatiny – chata Jozefín, kontakt: hviezdička.domov@centrum.sk, 042/471 09 18
Prešov: OZ RISEN, Jarková 77, 080 01 Prešov, Lívia Mackovičová, 0903 589 452, risen@centrum.sk
Senica: Zariadenie sociálnych služieb Senica, n.o., Štefánikova 1598/11B, 905 01 Senica
Spíšská Nová Ves: Humanitná spoločnosť Prijatie, Centrum psychosociálnej prevencie, Šafárikovo nám. 3, sídlisko Mier, 052 01 Spíšská Nová Ves, Jana Marchinová, 053/44 40 888, hsp@post.sk
Trnava: Bratislavsko-trnavská arcidiecézna charita, František Čišecký, Hlavná 43, 917 01 Trnava, 033/551 27 04, 0910 788 031, frantisek@pobox.sk, www.charitatt.sk
Vranov nad Topľou: ADCH Charitný dom pre mládež, Beata Bronišová, Lúčna 812, Vranov nad Topľou, tel. 057/44 315 78, betik31@pobox.sk
Žilina: DCH Nitra, Charitatívno-sociálne centrum, Predmestská 12, 010 01 Žilina, Katarína Gregorová 041/7244795, charitaza@post.sk

Podporili nás: Nadácia Pontis, Vzdelávacia nadácia Jana Husa, Nadácia otvorenej spoločnosti, Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny SR, John F. Monhardt, Ministerstvo kultúry SR

A svätý pokoj...

Nudu vraj nepozná, zato o jedle by sa bavil stále. Žije v lese. Mesiac, dva, dvanásť?
 „A dnes je aký mesiac a ktorý rok?“
 len tak mimochodom sa opýta. Aj keby sa práve dozvedel, že sú Vianoce a pridali by sme o sto rokov viac, útlý chlapík s dlhou hriovou by to prijal so stoickým pokojom. Čo tam predsa po dátume a čase! On sa orientuje podľa slnka a vie, že je v Indii. Snahu o „presnejšiu“ lokalizáciu, že toto tu

Nemusia sa ma báť,“
 nadržane podotýka otrhaný Zan a okrem toho si rozkáže aj nové topánky. Nie, o pár sto metrov nižšie on nezlezie. V lese je doma a tam sa cíti bezpečne. Do ulíc a verejných

kontajnerov, v ktorých by našiel niečo pod zub, ho nevyženie ani vlčí hlad. Len čo začuje náš pokus o odvoz autom, rýchlosťou blesku cúva hlbšie

do lesa a zúrivo reve na celú „Indiu“, nech vypadneme. On nám už predsa povedal, čo chce – takže ešte raz: Mladé šoférky, banány, „boty“, celtu proti dažďu a svätý pokoj. Všimne si chorého Zana niekto? Ide zima...

LUCIA LACZKÓ,
AUTORKA JE REDAKTORKA +7DNÍ
FOTO: ALAN HYŽA

je bratislavská Koliba, lesný muž zámerne prepočuje. Tému, tempo aj štýl reči tu predsa určuje on... Zan. Tak sa predstavil a, preboha, nech len nepátrame, prečo také meno. „Aké priezvisko? Nemám, daj s tým pokoj.“ Zan nerád rozpráva, bolí ho potom hlava a strašne znervóznie. Navyše, kvári ho už dlhší čas hlad. „Banány! Vela banánov. Môže byť aj chlieb, saláma, ale hlavne banány. Súrne ich potrebujem a celú škatuľu,“ bez okolokov si objednáva nákup a na sekundu sa rozreční. O mladých dievčatách – šoférkach, ktoré by na veľkom aute spolu s ním odfrčali na rovník. Do pralesa. „Tam budeme žiť.

ANDREJ BALCO, AGENTÚRA CHOICEIMAGES: EDGAR A PLAMENIACI

Fotografia je zo série Práca v brazílskych domácnostiach. Súbor vznikol ako súčasť projektu Changing Faces, vytvoreného medzinárodnou fotografickou výskumnou sieťou International Photographic Research Network. Viac informácií o projekte: www.theiprn.org